

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Työelämälähtöisyys turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksissa

Pöysti, Janne

2015 Laurea Leppävaara

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Leppävaara

Työelämälähtöisyys turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksissa

Janne Pöysti
Turvallisuusosaamisen
Koulutusohjelma YAMK
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2015

Pöysti Janne

Työelämälähtöisyys turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksissa

Vuosi 2015 Sivumäärä 61

Tämä tutkimus tarkastelee suomalaisen näyttötutkintojärjestelmän, turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon, tutkintotilaisuuksien ja tutkintosuoritusten arvioinnin ympärille muodostuvaa kokonaisuutta. Varsinaisena tutkimusongelmana on tutkintotilaisuuksien työelämälähtöisyys.

Tutkimuksen tavoitteena on arvioida työelämälähtöisyyden tarpeellisuutta ja toteutumisen tasoa turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksissa. Tutkimuskohteena on koko näyttötutkintojärjestelmä ja erityisesti liiketalouden ja kaupan sekä tekniikan ja liikenteen alojen erikoisammattitutkintojen tutkintotoimikuntien käytänteet tutkintotilaisuuksien toteuttamisessa. Tutkimuksen toissijaisena tavoitteena on arvioida aitojen työtehtävien yhteydessä toteutettavien tutkintotilaisuuksien eli niin sanottujen työelämänäyttöjen soveltuutta turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon suorittamiseksi.

Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu pääosin käsitteiden arviointi, ammattitaito ja työelämälähtöisyys ympärille. Tutkimusmetodina on käytetty teemahaastattelua ja näin ollen tutkimus noudattaa kvalitatiivisen tutkimusotteen periaatteita. Haastatteluiden harkinnanvaraiseksi kohteeksi valikoitui kaupan ja hallinnon alan sekä tekniikan ja liikenteen alan tutkintotoimikuntien 11 jäsentä. Teemahaastattelujen avulla arvioitiin työelämälähtöisyyden toteutumista turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksissa.

Opetushallituksen ohjeistukset ja määräykset ohjaavat näyttötutkintoja voimakkaasti työelämänäyttöjen suuntaan. Myös lainsäädäntö on hyvin selväsanainen työelämälähtöisyyden puolesta puhuja ja tarjoaa ainoastaan poikkeustapauksissa mahdollisuuden simuloitujen oppilaitosnäyttöjen toteuttamiseen. Voidaankin perustellusti kysyä, että muodostaako turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto kokonaisuudessaan poikkeuksen vai tulisiko tutkintotilaisuuksia viedä nykyistä voimakkaammin kohti työelämää. Tutkimuksen mukaan jälkimmäiselle olisi sekä tarvetta että tilausta turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon ammatillisen arvostuksen varmistamiseksi.

Tämän tutkimuksen johtopäätöksenä todetaan, että työelämälähtöisyys ei toteudu hyvin turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon nykymuotoisissa oppilaitosnäytöissä. Lisäksi teemahaastattelussa saatiin selville työelämälähtöisyyden kannalta toimivia käytänteitä tutkintotilaisuuksien toteuttamisesta. Nämä menetit ovat myös suurelta osin valjastettavissa turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkintoon.

Asiasanat: työelämälähtöisyys, ammattitaito, arviointi, tutkintotilaisuus, työelämänäyttö

Pöysti Janne

Working life requirements in security officer's specialist vocational qualifications competence tests

Year	2015	Pages	61
------	------	-------	----

This study examines the entirety of Finnish competence-based qualification system, a security officer's specialist qualification, competence tests and performance assessment. The actual research problem is working life requirements in the context of competence tests.

The main objective of this study is to evaluate the need and the level of implementation of working life requirements in security officer's specialist vocational qualifications competence tests. This research covers the whole competence-based qualification system and it focuses particularly in the qualification committee's procedures related to competence tests in the field of business and trade as well as technology and transportation. A secondary objective of the study is to evaluate the feasibility of the real working life competence tests for security officers specialist vocational qualifications.

The theoretical framework of this study is based on the concepts of evaluation, professional ability and working life requirements. This research was collected through theme interviews and therefore the study complies with the principles of qualitative research approach. The interviewees that were selected are 11 members from the business and administration sector as well as technology and transport sector qualification committees.

Board of Education guidelines and regulations guide the competence-based qualifications strongly in the orientation of working life competence test. In addition, legislation is very clear for the objective of the working life orientation and it offers only in exceptional cases the possibility for simulated competence tests in the settings of an educational institute. Therefore it can be legitimately questioned if the security officer's specialist vocational qualification does indicate a full exception or should the competence tests orientate more strongly towards working life requirements. This study shows that there is both a need and a requirement for the working life competence tests in the context of security officer's specialist qualifications to ensure the professional evaluation of the diploma.

The conclusion of this study indicates that working life requirements does not occur properly in the current format of security officer's specialist vocational qualifications simulated institutional competence tests. In addition, the theme interviews revealed practical procedures for organizing competence tests regarding working life requirements. These methods could be established in the security officer's specialist vocational qualifications also.

Keywords: working life requirements, professional ability, evaluation, competence-based qualification, working life competence test

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Työn tavoitteet	7
1.2	Työn rakenne	8
1.3	Rajaukset	8
2	Näyttötutkintojärjestelmä	10
2.1	Näyttötutkintojärjestelmä osana koulutusjärjestelmää	11
2.2	Näyttötutkintojärjestelmän työelämälähtöisyys	12
2.3	Tutkintotilaisuudet näyttötutkinnoissa	15
2.4	Osaamisen arviointi tutkintotilaisuuksissa.....	17
2.5	Tutkintotoimikunnat näyttötutkintojärjestelmässä.....	20
3	Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto	21
3.1	Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon rakenne.....	22
3.2	Ammattitaitovaatimukset turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnossa....	24
3.3	Arvioinnin kohteet turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnossa	27
3.4	Tutkintotilaisuudet turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnossa.....	28
4	Tutkimuksen toteutus.....	30
4.1	Teemahaastattelu.....	31
4.2	Haastateltavien valinta.....	31
4.3	Haastattelujen toteutus.....	34
5	Tutkimustulokset	34
5.1	Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkintoon liittyvä ammatti.....	37
5.2	Työelämälähtöisyys ja työelämän tarpeet näyttötutkinnoissa	39
5.3	Tutkintotoimikuntatyö ja byrokraattisuus näyttötutkinnoissa	41
5.4	Turvallisuusvalvojen tutkintotilaisuuksien kehittäminen.....	44
6	Johtopäätökset	49
6.1	Jatkotutkimuksen aiheita	51
6.2	Tutkimuksen luotettavuus	52
	Lähteet	55
	Kuviot	57
	Taulukot	58
	Liitteet.....	59

1 Johdanto

Tomeran poikki-komennon jälkeen tutkinnon suorittajan jännittyneet olkapäät laskeutuvat alas ja hän huokaisee kuuluvasti. Näyttö on päättynyt ja näytön arvioijat pisteyttävät tutkinnon suorittajan esitystä kohta kohdalta ennalta määrätyn arviointiasteikoin mukaisesti. Lopuksi tutkinnon suorittaja saa välittömän suullisen palautteen kolmessa tunnissa laatimastaan pelastussuunnitelman luonnoksesta, tarjousasiakirjasta sekä pitämästään kahdenkymmenen minuutin esityksestä, jossa tutkinnon suorittaja yritti opastaa yhtä palvelunostajaksi tekeytyntä näytön arvioijaa laaditun pelastussuunnitelman loppukäyttäjäksi. Vaikka tutkinnon suorittajalla on runsaasti aikaisempaa työkokemusta pelastussuunnitelmien myymisestä ja laadinnasta, niin tämä aitoa asiakaskohtaamista simuloiva näyttö, näytelty tilanne tuntuu jotenkin epärealistiselta tiukkoine aikatauluineen ja suppeine tehtäväkuvauksineen. Näin ollen kokonaisuus vaikuttaa myös varsin epäoikeudenmukaiselta tavalta arvioida tutkinnon suorittajan ammattitaitoa pelastussuunnitelmien laadintaan liittyen.

Edellä kuvattu tapahtuma käsitteli turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuutta, tarkemmin sanottuna lyhennettyä kuvausta turvallisuussuunnittelu-nimisen tutkinnon osan näytöstä. Tutkintotilaisuudella, josta edelleen käytetään paikoittain termiä näyttö, viitataan tässä näyttötutkintomaailmaan ja siellä nimenomaisesti erikseen määriteltyyn tilanteeseen, hetkeen tai aikajaksoon, jossa tutkinnon suorittaja antaa näyttönsä osaamisestaan - tarkemmin sanottuna tiettyyn rajattuun esimerkkiin ammattitaidostaan. Tutkintotilaisuudessa tutkinnon suorittajan osaamisen tasoa arvioidaan suhteessa kyseessä olevan tutkinnon ammattitaitovaatimuksiin, arvioinnin kohteisiin ja kriteereihin jotka puolestaan perustuvat Opetushallituksen määrittelemiin tutkinnon perusteisiin. Lopulta, jos arvioinnissa todetaan riittävästi vastaavuutta osoitetun näytön ja ammattitaitovaatimusten, arvioinnin kohteiden ja kriteerien välillä, arvioijat esittävät tutkinnon osan suoritusta hyväksytyksi.

Tässä työssä tarkastellaan ja analysoidaan näyttöjen toteuttamista turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnossa suhteessa työelämän vaatimuksiin, lainsäädäntöön ja viranomaisen määräyksiin. Keskeisenä tarkastelukulmana on työelämälähtöisyys ja sen toteutumisen arviointi nykyisin käytössä olevilla Ammattitutkintoaineiston laadunvarmistusyksikön, ALVAR:n näyttötehtävillä. Toisaalta tarkastellaan näyttötehtävien soveltuvuutta ammattitaidon osoittamiselle. Tavoitteena on myös arvioida sitä, onko turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon osalta tarvetta ja mahdollisuutta siirtyä nykyisin käytössä olevista simuloituista oppilaitosnäytöistä kohti työelämässä suoritettavia työelämänäyttöjä. Näillä tarkoitetaan näyttöjä jotka tehdään aidoissa työtehtävissä ja jotka arvioidaan näyttötutkintojärjestelmän periaatteiden mukaisesti suhteessa tarkasteltavan tutkinnon ammattitaitovaatimuksiin.

1.1 Työn tavoitteet

Tämän tutkimuksen tavoitteena on arvioida työelämälähtöisyyden toteutumista turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksissa. Samanaikaisesti työssä tarkastellaan työelämänäyttäjien soveltuvuutta turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon suorittamiseksi. Tutkimus toteutetaan turvallisuusalan tutkintotoimikunnan tukemana hankkeena, jonka tarkoituksena on palvella käynnissä olevaa kehitystyötä turvallisuusalan tutkintotilaisuuksien toteuttamiseen liittyen vuoden 2016 aikana. Tutkimuksen rinnalla on toteutettu samaan aikaan myös turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksia käsittelevä sähköinen kysely, minkä tarkoituksena on tukea tai kyseenalaistaa tämän tutkimuksen johtopäätöksiä. Valitettavasti kyselyn vastausprosentti jäi sen verran alhaiseksi, että vastausaikaan jouduttiin pidentämään suunnitellusta ja näin ollen kyselyn tuloksia ei ehditty julkaisemaan ennen tämän opinnäytetyön valmistumista.

Työelämänäyttö liittyy näyttötutkintomaailmaan ja siellä nimenomaisesti tutkintotilaisuuteen, jossa tutkinnon suorittajan osaamisen tasoa arvioidaan aidoissa työtehtävissä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu pääosin käsitteiden tutkintotilaisuus, arviointi, ammattitaito ja työelämälähtöisyys ympärille. Näiden käsitteiden tarkastelussa on tukeuduttu suurelta osin Risto Eräsaaren, Pekka Ruohotien ja Richard Voorheesin aikaisempiin kirjoituksiin. Tutkimusmetodinä on käytetty laadulliselle tutkimukselle hyvin sopivaa teemahaastattelua. Haastateltaviksi valikoitui yhteensä yksitoista tutkintotoimikunnan jäsentä eri alojen erikoisammattitutkintojen tutkintotoimikunnista.

Tämän tutkimuksen varsinaisena tutkimusongelmana on tutkintotilaisuuksien työelämälähtöisyys. Tutkimus pyrkii kuvaamaan työelämälähtöisyyden tarpeellisuutta tutkintotilaisuuksissa sekä arvioimaan sitä kuinka hyvin työelämälähtöisyys on niissä läsnä. Lisäksi tutkimus ottaa tarkastelukulman siihen kuinka työelämälähtöisyyttä voitaisiin ottaa huomioon enemmän turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon yhteydessä. Tutkimuskohteena on täten koko näyttötutkintojärjestelmä ja muiden alojen, tarkemmin sanottuna liiketalouden ja kaupan sekä tekniikan ja liikenteen alojen erikoisammattitutkintojen tutkintotoimikuntien käytänteet tutkintotilaisuuksien toteuttamisessa.

Tämä työ rakentuu kvalitatiivisen tutkimusotteen ympärille ja tässä nimenomaisessa tapauksessa tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tulokset eivät ole yleistettävissä tämän aihealueen ulkopuolelle. Päämääränä on, että tämän tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon työelämänäyttöprosessin mallintamisessa sekä lomake työkalujen kehittämisessä. Toisin sanoen tutkimusote on laadulliselle tutkimukselle tunnusomaisen induktiivinen. Tutkimuskohteesta tehdyistä yksittäisistä havainnoista tavoitellaan

yleisempiä merkityksiä olkoonkin, että yleistettävyyys liittyy tässä tapauksessa puhtaasti näyttötutkintojärjestelmän ympärille (Hirsjärvi ym. 2013, 266).

1.2 Työn rakenne

Tämä tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella suomalaisen näyttötutkintojärjestelmän, turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon, tutkintotilaisuuksien ja tutkintosuoritusten arvioinnin ympärille muodostuvaa kokonaisuutta. Näyttötutkintojärjestelmän ympärillä toimii suuri ja monipuolinen joukko erilaisia vaikuttajia aina yksittäisestä tutkinnon suorittajasta Opetus- ja kulttuuriministeriöön saakka. Vaikuttavia tahoja ovat edellisten lisäksi Työ- ja elinkeinoministeriö, Opetushallitus, työelämän edustajat ja työelämäjärjestöt, tutkintotoimikunnat, näyttötutkintojen järjestäjät, koulutustoimikunnat, Tilastokeskus, Koulutusrahasto ja näyttötutkintomestarikoulutusta järjestävät ammatilliset opettajakorkeakoulut. Tämän tutkimuksen tavoitteiden kannalta näkyvään rooliin nousevat tutkintotoimikunnat, näyttötutkintojen järjestäjät ja työelämän edustajat. (Opetushallitus 2015a,17)

Näyttötutkinnot syntyivät aikanaan ammatillisten perustutkintojen, ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen ympärille. Nykyään jopa ammattikorkeakoulutasolla puhutaan näyttöjen antamisesta näyttötutkintojärjestelmän idean mukaisesti, mutta tässä tutkimuksessa ei tähän tartuta vaan pysymme tiukasti perinteisten näyttötutkintojen parissa. Tutkimuksen toisessa kappaleessa pureudutaan näyttötutkintojärjestelmään taustoihin ja ominaispiirteisiin tarkemmin. Kappaleessa kolme keskitytään turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkintoon. Tarkoituksena on täydentää sen avulla edellisen kappaleen muodostamaa kokonaiskuvausta tutkimusongelman toimintaympäristöstä. Siinä missä kappaleessa kaksi tutkintotilaisuuksia käsitellään yleisellä tasolla, niin kappaleessa kolme pääsemme tarkempiin alakohtaisiin yksityiskohtiin saman asian ympäriltä. Kappaleessa neljä esitetään tämän tutkimuksen yhteydessä käytetty tutkimusmenetelmä - teemahaastattelu. Lisäksi kappaleessa neljä kuvataan tarkemmin sitä kuinka kyseistä tutkimusmetodia sovellettiin tämän tutkimuksen yhteydessä. Tutkimuksen tulokset osoitetaan kappaleessa viisi.

1.3 Rajaukset

Tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa on syytä ottaa huomioon muutama keskeinen raja-alue ympäriin. Ensinnäkin tämän tutkimuksen ulkopuolelle on jätetty kansainvälinen vertailu lähinnä siitä syystä, että täysin vastaavaa tutkintorakennelmaa ei ole muualla olemassa kuin Suomessa. Toisaalta esimerkiksi saksalaisen järjestelmän vertaaminen nyt tarkastelun alla olevaan tutkintorakenteeseen olisi myös turhaa, sillä käsillä olevassa tutkimuksessa tehdään

vertailua nimenomaisesti suomalaisen tutkintojärjestelmän hyviin käytänteisiin, jotta turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon suorittamista olisi mahdollista kehittää puutteiltaan kohti lakiin ammatillisista aikuiskoulutuksista kirjattuja tavoitteita. Toisin sanoen suomalaisen näyttötutkintojärjestelmän raamit rakentuvat suuresti lainsäädännön varaan ja näin ollen on perustellumpaa keskittyä siihen kuinka eri tutkintojen näyttöjä sovelletaan tämän suomalaisen säädöskokoelman piirissä.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan hyväksi todettuja käytänteitä muiden alojen erikoisammattitutkintojen tutkinnonsuorittamisprosesseista. Tästä huolimatta, tässä tutkimuksessa ei käsitellä näitä mainittuja muiden alojen erikoisammattitutkintojen sisältöjä tarkemmin vaan fokus on ainoastaan tutkinnon suorittamiseen liittyvissä näytöissä. Kokonaisuuden kannalta on riittävää, että lukija ymmärtää kaikkien erikoisammattitutkintojen sisältävän lakiin ammatillisesta aikuiskoulutuksesta kirjattua kohdennettua ja alakohtaista ammattiosaamista, mikä ilmenee syvällisenä ammatinhallintana tai monialaisena osaamisena.

Tutkimuksessa ei myöskään käsitellä turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkintoon valmistavaa koulutusta vaan katsontakanta on tältä osin ainoastaan koulutuksen yhteyteen liittyvissä erillisissä tutkintotilaisuuksissa, olipa kyse sitten oppilaitoksessa suoritettavista simuloituista näyttötehtävistä tai työpaikalla suoritettavista työelämänäytöistä. Myös näyttötutkintojen järjestämiseen liittyvä määräys opiskelijoiden henkilökohtaistamisesta on jätetty suurimmaksi osakseen tämän työn ulkopuolelle huolimatta siitä, että henkilökohtaistaminen koskettaa myös näyttöjen antamista tutkintotilaisuuksissa siinä missä itse koulutuksiakin. Aihetta sivutaan vain riittävästi osin työelämälähtöisyyteen liittyvissä asiakokonaisuuksissa.

Huomioitavaa on edellisten lisäksi se, että näyttötutkintojen ympärille tiiviisti rakentuva oppisopimusjärjestelmä on jätetty tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Oppisopimusjärjestelmän keskiössä on työelämälähtöisyys siinä missä näyttötutkinnoissakin, mutta tutkimuksen tavoitteiden kannalta oppisopimusjärjestelmän mukaan ottaminen ei olisi tarjonnut merkittävää lisäarvoa itse tutkintotilaisuuksien arviointiin liittyen. Tutkija näkee oppisopimuksen muutenkin eräänlaisena rahoitusratkaisuna eli näyttötutkintojen suorittamisen taloudellisena mahdollistajana kuin varsinaisena tutkinnon suorituksena ja tämän ulottuvuuden tarkempi kuvaaminen ei ole tämän tutkimuksen tavoitteiden osalta merkityksellistä.

2 Näyttötutkintojärjestelmä

Näyttötutkintojärjestelmän perusajatuksena on hankkimistavasta riippumattoman ammattitaidon osoittaminen ja tunnustaminen tutkintotilaisuuksissa. (Raivola ym. 2007, 23) Näyttötutkintojärjestelmä syntyi vuonna 1994 säädetyn ammattitutkintolain (L 306/1994) ympärille (Opetushallitus 2015a, 11). Taustalla oli 90-luvun lamavuodet ja suuri joukko työttömäksi joutuneita aikuisia joista merkittäväällä osalla ei ollut minkäänlaista tutkintoa edesauttamassa sujuvaa uudelleen työllistymistä. Ongelman pitkäikäisyyttä kuvaa hyvin PAT:n eli parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän mietintö vuodelta 2002, jonka mukaan vuosien 2003-2007 ”työikäisestä aikuisväestöstä yli 600 000 oli pelkän kansa- tai peruskoulun varassa.” (Sinkkonen 2014, 27).

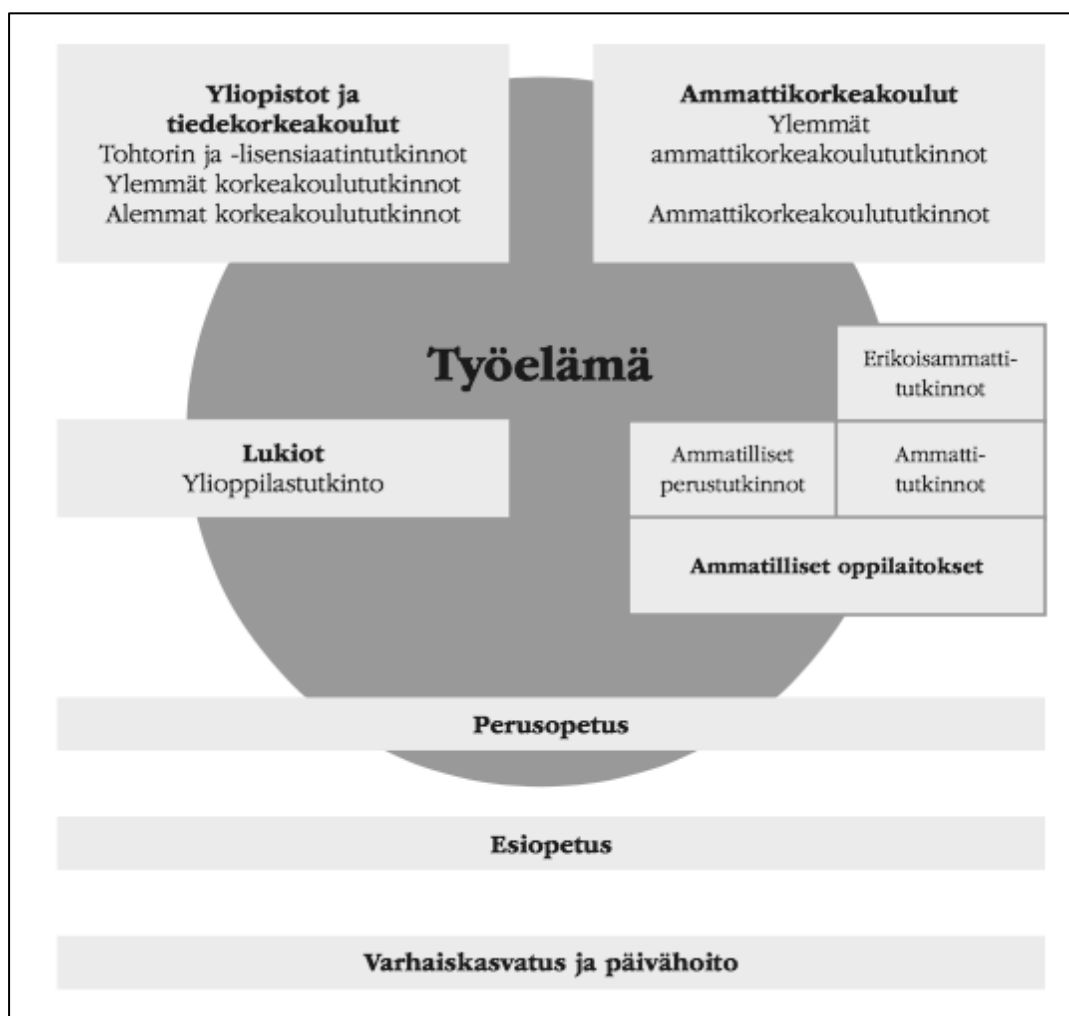
Ammattitutkintolain korvasi ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettu vuodelta 1998 (L 631/1998). Nykyisessä muodossaan kyseinen laki on ollut voimassa vuodesta 2006 lähtien. Tämän lisäksi näyttötutkintoja käsitellään lukuisissa muissa säädöksissä joista keskeisempiä ovat asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta, valtioneuvoston asetus ammatilliseen aikuiskoulutukseen liittyvästä henkilökohtaistamisesta, laki ja asetus ammatillisesta peruskoulutuksesta, laki ja valtioneuvoston asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta sekä hallintolaki. Muita näyttötutkintojen järjestäjiä ja tutkintotoimikuntien toimintaa ohjaavia lakeja ja asetuksia, viranomaisten säädöksiä ja velvoittavia ohjeita on lisäksi vielä lähes kolmenkymmentä kappaletta. (Opetushallitus 2015a, 6)

Runsaasta ja tasaisin väliajoin muuttuvista säädöksistä huolimatta, näyttötutkintojen perusidea on pysynyt samana ja niillä tarkoitetaan edelleen aikuisille kohdennettuja ammatillisia tutkintoja, jotka suoritetaan osoittamalla ammattitaito tutkintotilaisuuksissa. Säädösten perimmäisenä tarkoituksena on luoda puitteet aikuisväestön ammatillisen osaamisen ylläpitämiselle ja kehittämiselle. Toisaalta tarkoituksena on myös työelämän kehittäminen, työllisyyden edistäminen sekä elinikäisen oppimisen tukeminen unohtamatta osaamisen ympärille rakentuvan ammatinharjoittamisen ja yrittäjyyden mahdollistamista (Raivola ym. 2007, 10).

Näyttötutkintojärjestelmän perusteena on osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen läpinäkyvän prosessin avulla. (Sinkkonen 2014, 59). Näyttötutkintojärjestelmä tarjoaa täten joustavan tavan ylläpitää osaamista ja pätevyitä uuteen ammattiin ilman mitään ennalta määrättyä opiskeluaikaa. Ratkaisevaa on se, että tutkintoa suorittavalla on ammattiosaamista ja, että tämä osaaminen tunnistetaan ja arvioidaan tutkintotilaisuudessa valtuutettujen tahojen puolesta lopulta jonkun tutkinnon arvoiseksi (Opetushallitus 2015a, 11). Näyttötutkintojärjestelmää voikin kuvata eräänlaiseksi valtakunnalliseksi laadunvarmistusjärjestelmäksi eri tavoin hankitun osaamisen suhteen (Raivola ym. 2007, 10). Järjestelmän vastuuviranomainen on Opetushallitus.

2.1 Näyttötutkintojärjestelmä osana koulutusjärjestelmää

Näyttötutkinnot sijoittuvat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä heti peruskoulun jälkeiselle koulutustasolle, niin sanotulle toiselle asteelle. Näyttötutkintoja järjestetäänkin pääsääntöisesti toisen asteen oppilaitoksissa kuten aikuiskoulutuskeskuksissa ja ammattioppilaitoksissa. Näyttötutkinnot tuottavat valmistuneille jatko-opintokelpoisuuden korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin, sekä yleisen hakukelpoisuuden ammattikorkeakouluopintoihin (Opetushallitus 2015a, 14). Huomion arvoista on se, että tiettyjä näyttötutkintoja tai näyttötutkintojen osia järjestetään nykyään myös korkeakoulutasolla niin ammattikorkeakouluissa kuin yliopistoissakin niin kutsuttuina erikoistumisopintoina. Olipa näyttötutkinnon järjestävä oppilaitos kategoriselta tasolta korkeakoulu tai ammattioppilaitos, niin näyttötutkinnoilla itsessään tarkoitetaan oheisessa kuviossa olevia ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja (Kuvio 1).

Kuvio 1: Suomen koulutus- ja tutkintojärjestelmä

Näyttötutkintoja on kaiken kaikkiaan kolmea eri tasoa: perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja (Kuvio 1). Nämä eroavat toisistaan siten, että perustutkinnoissa on kyse kyseisen alan perustiedoista ja -taidoista kun taas ammattitutkintotasolla vaaditaan jo ammattityöntekijän osaamista ja kokemusta. Tarkemmin sanottuna ammattitutkintotasolla edellytetään peruskoulutukseen nähden täydentäviä ja osaamista syventäviä opintoja sekä vähintään kolmen vuoden työkokemusta alan työtehtävistä. Erikoisammattitutkintotasolla vaatimustaso on vieläkin korkeampi niin opintojen kuin työkokemuksenkin suhteen, sillä kyse on alan vaativimpien työtehtävien hallinnasta (Raivola ym. 2007, 11). Tutkintojen välinen ero tulee esille myös ISCED:n eli kansainvälisen koulutusluokituksen perusteella, jossa ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ovat luokiteltu ylemmän keskiasteen tutkinnoiksi siinä missä perustutkinto on kategorioitu keskiasteelle (Viinamäki & Selkälä 2015, 129).

Suomen koulutus- ja tutkintojärjestelmässä on karkeasti katsottuna kaksi erilaista kouluttautumislinjaa perusopetuksen jälkeen. Yhtäältä on tieteellisyyttä korostava linja lukio-opinnoista tiedekorkeakouluihin ja toisaalta työelämälähtöisiä käytännön taitoja korostava linja ammatillisista oppilaitoksista ammattikorkeakouluihin (Kuvio 1). Tämä karkea jako ei kuitenkaan tarkoita sitä etteikö tieteellisyyttä korostavassa linjassa olisi mukana työelämälähtöisiä käytännön taitoja saati ammatillisissa oppilaitoksissa olisi yhtään tiedeperustaa.

Vaikka perusopetuksen jälkeinen koulutus- ja tutkintojärjestelmä implikoi enemmissä määrin etenemistä toisen asteen koulutuksen kautta kohti korkeampiin tutkintoihin, niin nykyään ei ole enää tavatonta, että opiskelijoiden opintopolut kulkevat myös toiseen suuntaan, korkeakouluista kohti ammatillisia oppilaitoksia (Viinamäki & Selkälä 2015, 182). Esimerkiksi Laurea-ammattikorkeakoulusta valmistuneista turvallisuusalan opiskelijoista on useampikin henkilö jatkanut opintojaan poliisin perustutkinnon parissa. Huomioitavaa on tosin se, että vuodesta 2015 alkaen myös poliisin perustutkinto on muuttunut ammattikorkeakoulututkinnoksi ja näin ollen esimerkki ei ole enää nykyään ajankohtainen. Tästä huolimatta elinikäisen oppimisen ja ammattitaidon ylläpitäminen, työelämän muutoksiin reagoiminen, työprosessien ja kompetenssien kehittäminen ja työttömyys voivat olla tavanomaisesta poikkeavampaan suuntaan kulkevan oppimispolun johdattavia motivaatiotekijöitä (Sinkkonen 2014, 26). Toisaalta pitkän työuran jälkeistä ammatinvaihtoakaan ei enää pidetä poikkeuksellisenä.

2.2 Näyttötutkintojärjestelmän työelämälähtöisyys

Näyttötutkintojärjestelmän kantavana ideana on ollut tarjota joustavasti ja kustannustehokkaasti pätevää ammattiosaamista työelämän tarpeisiin. Yhtenä tärkeänä tutkintoihin liittyvänä elementtinä pidetäänkin työelämälähtöisyyttä (Ruohotie ym. 2000, 94). Koska näyttötutkintojen toteuttamisen lähtökohdat ovat peräisin työelämän tarpeista, niin on perusteltua

edellyttää työelämän osallistumista myös näyttötutkintojen suunnitteluun, järjestämiseen ja kehittämiseen (Veki, 2015, 60).

Työelämälähtöisyys ei ole pelkkää sananhelinää vaan se on määritelty tarkkaan pykälätasolla laissa ammatillisesta aikuiskoulutuksesta. Lähtökohtana on se, että sekä tutkinnoissa että koulutuksessa tulee ottaa erityisesti huomioon työelämän tarpeet (L 631/1998 §3). Yksityiskohtaisemmalla tasolla laki velvoittaa yhteistyötä elinkeino- ja muun työelämän sekä näyttötutkintojen järjestäjien välille, mikä puolestaan näyttäytyy käytännössä kolmikantayhteistyöperiaatteena (L 631/1998 §3).

Koko näyttötutkintojärjestelmä rakentuu neljän keskeisen periaatteen ympärille. Näistä ensimmäinen ja tämän tutkimuksen kannalta keskeisin on edellä mainittu kolmikantayhteistyö mikä tarkoittaa sitä, että työnantajatahoilta, työntekijätahoilta ja opetusalan edustajilta odotetaan tiivistä yhteistyötä aina tutkintorakenteiden päättämisestä, tutkintojen perusteiden laadinnasta sekä koulutus- ja tutkintotoimikuntatyössä. ”Kolmikantaperiaatteella on pyritty varmistamaan näyttöjen työelämävastaavuus eli kyky vastata työelämän osaamistarpeisiin” (Raivola ym. 2007, 18). Kolmikantayhteistyö käsittää myös varsinaisten näyttötutkintojen suunnittelun, järjestämisen ja tutkintosuoritusten arvioinnin. Muita keskeisiä periaatteita ovat edellisessä kappaleessa mainittu riippumattomuus ammattitaidon hankkimistavasta, tutkinnon tai tutkinnon osan suorittaminen tutkintotilaisuuksissa sekä opiskelijan henkilökohtais-taminen opintoihin hakeutuessa, opintojen aikana ja tutkinnon suorittamisessa (Opetushallitus 2015a, 11).

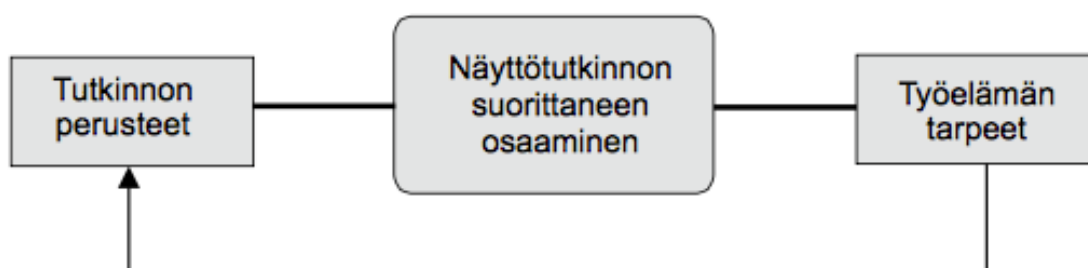
Yhteistyöperiaatteen taustalla on suuressa mittakaavassa työelämälähtöisyyden varmistaminen. Ensinnäkin koulutustarjonnan ja työelämän tarpeiden yhteensopivuudella on suurta valtiontaloudellista merkitystä muun muassa toimintaedellytysten turvaamisen ja työllisyyden hoitamisen kannalta (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2011, 11). Toisaalta tiivis yhteistyö luo puitteet sille, että työelämän tarpeet tulevat kuulluksi tutkintojen kehitystyössä. Tämä mahdollistaa puolestaan sen, että tutkinnoissa edellytettävää osaamista voidaan viime kädessä hyödyntää useammassakin eri työpaikassa ja työelämän osaamistarpeiden muutoksiin kyetään reagoimaan ketterästi (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2011, 28).

Näyttötutkintojärjestelmä on toki lähtökohtaisestikin työelämälähtöinen ja työelämäkeskeinen (Sinkkonen 2014, 59). Näyttötutkintojärjestelmän ideana oli alun perin ja on edelleen tunnustaa todennettu ammattiosaaminen tutkinnoksi asti riippumatta siitä, mistä tämä osaaminen on hankittu. Tämä niin sanottu osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen periaate nopeuttaa opiskelua uuteen ammattiin ja sitä kautta työllistymistä työelämän palvelukseen kun ihan kaikkea ei tarvitse välttämättä aloittaa aivan alusta. Esimerkiksi työelämässä, har-

rastuksissa tai jonkun muun alan koulutuksessa hankittua osaamista on mahdollista hyödyntää näyttötutkinnon tutkintotilaisuuksissa uuden tutkinnon saamiseksi (Opetushallitus 2015a, 11). Työelämälähtöisyys tulee ilmi myös siinä, että näyttötutkinnot ovat rakentuneet alakohtaisesti työelämän tehtäväkokonaisuuksista ja kehittymistarpeista. Näyttötutkinnoille on ominaista se, että ne ovat rakenteeltaan modulaarisia siten, että yksittäinen tutkinnon osa muodostaa jonkun tietyn ammattipätevyyden osa-alueen. Keskeistä tutkinnon osien muodostumisessa on ollut se, että kyse on itsenäisistä ja täten myös erikseen arvioitavista kokonaisuuksista (Opetushallitus 2003, 5).

Työelämälähtöisyydelle ei ole kuitenkaan olemassa yhtä virallista käsitelmää ja näin ollen sanan sisällöllisessä määrittelyssä korostuu kunkin lausujan omat intressitaustat (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2009, 22). Esimerkiksi elinkeinoelämällä on erilainen näkemys työelämälähtöisyydelle kuin koulutusta järjestävillä tahoilla. Tämän tutkimuksen lähtökohdissa työelämälähtöisyyttä ymmärretään näyttötutkintojärjestelmän tavoitteiden ja elinkeinoelämän toiveiden kautta. Jälkimmäisen kohdalla voidaan puhua pikemminkin työelämän tarpeista, mikä ei myöskään ole tyhjentävästi määritelty kokonaisuus vaan on riippuvainen alakohtaisista erityispiirteistä, työelämän osapuolien erityistoiveista sekä toimintaympäristön ominaistekijöistä (Raivola ym. 2007, 17). Näin ollen työelämälähtöisyys tarkoittaa sitä, että tutkintotilaisuudessa mitataan sellaista osaamista mille on tarvetta elinkeinoelämässä ja että tuo osaamisen arviointi tapahtuu aidoissa työtehtävissä simuloinnin sijaan. Toisaalta työelämälähtöisyys tarkoittaa samanaikaisesti sitä, että tutkintotodistus olisi validi todiste tuosta osaamisesta ja että elinkeinoelämä voi sen jälkeen luottaa tähän osaamisen tasoon.

Yksinkertaistetun mallin mukaan työelämän tarpeet tulevat esiin tutkinnon perusteiden kautta, josta ne välittyvät tutkintotilaisuuksien osaamisen arviointiin ja sitä kautta lopulta takaisin työelämään (Kuvio 2). Aluksi ne tulevat kirjatuksi yhteistyön tuloksena tutkinnon perusteisiin, mitä kautta ne jalkautetaan ensin näyttötutkinnon suorittamiseen ja lopulta työelämässä kysytyyn ja tunnustettuun osaamiseen. Yhteistyö mahdollistaa sen, että työelämän tarpeissa huomioidaan sekä työnantaja- että työntekijäpuolien toiveita koulutetusta työvoimasta. (Raivola ym. 2007, 17)

Kuvio 2: Työelämän tarpeet näyttötutkinnoissa

Malli korostaa tutkinnon perusteiden merkitystä työelämän tarpeiden dokumentoituna versiona (Kuvio 2). Kuvio ei kuitenkaan kerro sitä, että toteutuvatko työelämän tarpeet käytännössä, vaan tätä pitää tarkastella tapauskohtaisesti jokaisen tutkinnon suorittajan kohdalla erikseen. Käytännön tasolla kyse on siitä kuinka hyvin tutkinnon suorittaja hallitsee tutkinnon perusteet ja miten kysyttyä hänen osaamisensa on työmarkkinoilla. Työelämän tarpeiden toteutumista voidaan toki arvioida myös laajemmalla perspektiivillä niin, että mitataan yleisesti näyttötutkinnon suorittaneiden ammattiosaamisen tasoa ja sijoittumista työelämään (Raivola ym. 2007, 17). Jälkimmäisestä on alakohtaista tilastotietoa saatavilla, mutta yksittäisten tutkintojen tasolla vastaavia tietoa ei ole julkaistu. Positiivisena alakohtaisena esimerkkinä mainittakoon teknologiateollisuus, jossa näyttötutkintojen työelämävaikutukset on todettu varsin myönteisiksi. Tutkinnon suorittaneille on kyetty antamaan haastavampia, vastuullisempia ja monipuolisempia työtehtäviä hoitaakseen verrattuna aikaan ennen tutkintoa (Kangasniemi ym. 2011, 61). Merkille pantavaa on myös se, että näyttötutkinnoilla on todettu laajalaisesti mitattunakin olevan positiivisia vaikutuksia yritysten tuottavuuteen ja työntekijöiden palkkakehitykseen (Kangasniemi 2013, 43).

Valitettavasti turvallisuusalan tutkintosuoritusten vaikuttavuudet ovat jääneet näiden tuoreiden mittauksien ulkopuolelle. Sen sijaan Irina Laiho on tutkinut tekniikan alojen näyttötutkintoja ammattitaidon mittaajana 2000-luvulla (Laiho 2001). Vaikka Laihon tutkimus käsitteli myös turvallisuusalan tutkintoja, niin on huomioitava se, että tutkimuksesta on kulunut jo 15 vuotta ja kyseisen tutkimuksen jälkeen turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto on uudistunut rakenteeltaan sen verran, ettei saatuja tuloksia voida hyödyntää tämän päivän tutkintojen arvioissa.

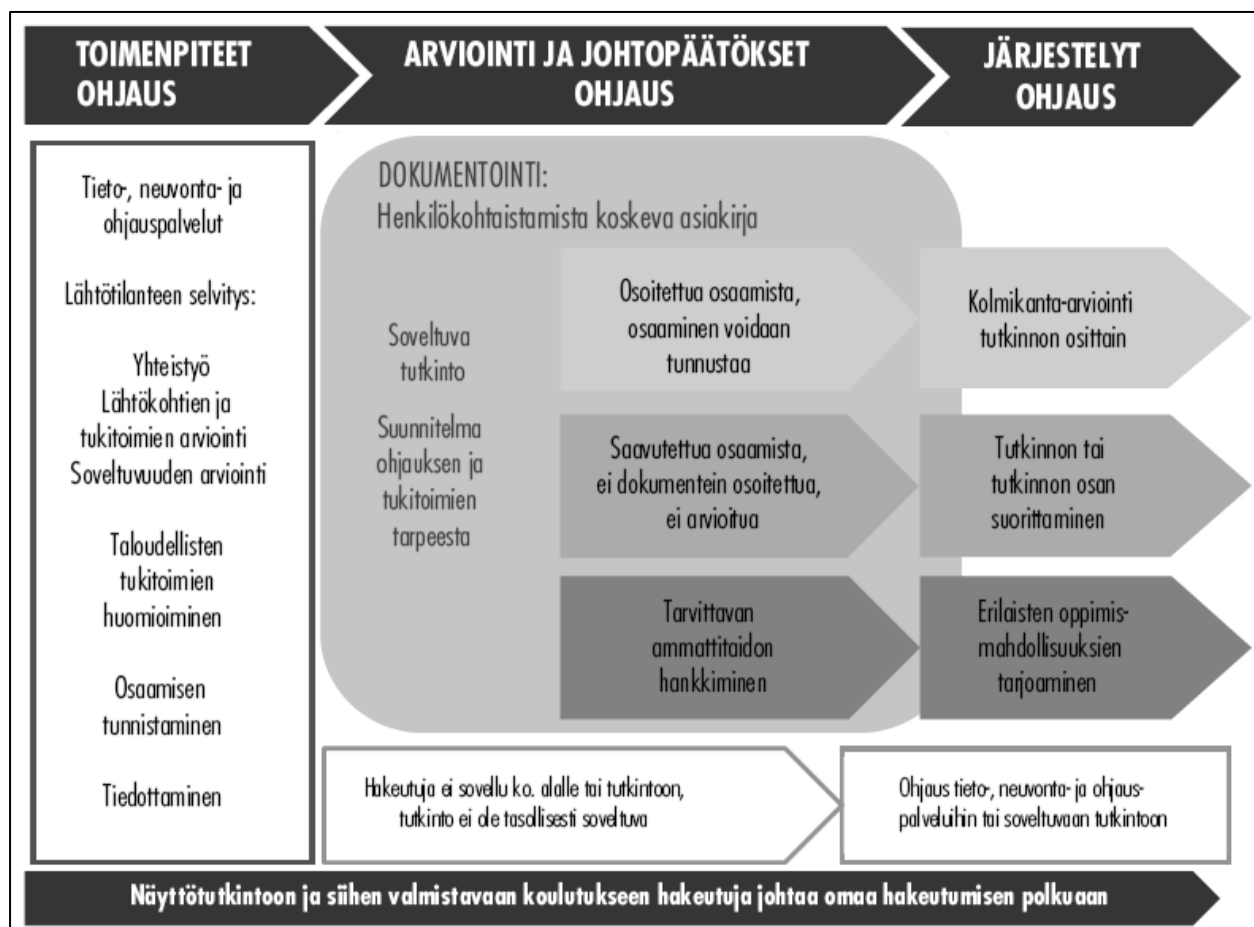
2.3 Tutkintotilaisuudet näyttötutkinnoissa

Puhekielessä tutkintotilaisuudesta käytetään edelleen synonyymiä ammatillisen osaamisen näyttö. Mainittu tavanomaisuus toteutuu myös tämän tutkimuksen raportoinnissa tarkoittaen sitä, että termit näyttö ja tutkintotilaisuus esiintyvät rinnakkain ja tarkoittaen samaa asiaa. Tutkintotilaisuus itsessään on määritelty Opetushallituksen toimesta tapahtumaksi tai tilanteeksi, jossa osoitetaan tutkinnon perusteissa vaadittava ammattitaito tutkinnon osittain (Opetushallitus 2015, 96). Kantavana ajatuksena on se, että tutkintotilaisuudet järjestettäisiin työpaikoilla, mikä puolestaan korostaa tutkinnon järjestäjien ja työelämän välisen yhteistyön tarpeellisuutta (Opetushallitus 2015, 28).

Näyttöympäristön tulisi lähtökohtaisesti olla aito työympäristö, mutta Opetushallituksen määräykset antavat myös mahdollisuuden järjestää tutkintotilaisuuksia muualla kunhan näyttöympäristö on mahdollisimman realistinen (Opetushallitus 2003, 3). Näin ollen tiettyjen tutkintojen osalta tutkintotilaisuuksia järjestetään oppilaitosympäristössä simuloidusti Opetus-

hallituksen rahoittaman ammattitutkintoaineiston laadunvarmistus-yksikön (ALVAR) ylläpitämien niin sanottujen näyttökoeaineistojen perusteella. Esimerkiksi turvallisuusalan näyttötutkinnot ovat perustuneet vuosikausia oppilaitosympäristössä simuloituihin ALVAR-näyttötehtäviin. Huomion arvoista on se, että ALVAR:n ylläpitämässä näyttötutkinto.fi-portaalissa tutkintotilaisuuksista on todettu seuraavaa: “Tutkintotilaisuudet järjestetään työelämän aidoissa työtilanteissa työpaikoilla tai työprosesseissa, vain perustellusti tutkinnon järjestäjän tiloissa”.

Riippumattomuus ammattitaidon hankkimistavasta tarkoittaa näyttötutkintojärjestelmässä sitä, että tutkintotilaisuuksiin voi osallistua ammattitaidon hankkimistavasta riippumatta. Periaatetasolla kyse ei kuitenkaan ole siitä, että kuka tahansa voi käydä milloin tahansa kokeilemassa osaamisensa näyttämistä tutkintotilaisuuksissa. Ennen tutkintotilaisuuteen osallistumista keskiöön nousee tutkinnon järjestäjän opintojen ohjaukselliset toimenpiteet joista viranomaisten antamat määräykset käyttävät nimeä henkilökohtaistaminen (Opetushallitus 2006, 4). Opetushallituksen laatiman kuvion mukaan koulutuksen järjestäjän ohjaukselliset velvollisuudet ovat läsnä kaikissa vaiheissa aina opiskelijan hakeutumisvaiheesta tutkinnon suorittamiseen asti (Kuvio 3).

Kuvio 3: Koulutuksen järjestäjän velvollisuudet tutkintotilaisuuksiin ohjaamisessa

Yksinkertaistettuna henkilökohtaistamiseen liittyvien ohjausvelvoitteiden ideana on varmistua siitä, että tutkintoa järjestävä taho varmistuu siitä, että hakeutuva opiskelija ohjataan jo hakeutumisvaiheen yhteydessä suorittamaan juuri hänen tasolleen ja hänen tavoitteisiinsa soveltuvaa tutkintoa. Ohjaukselliset toimenpiteet sisältävät muun muassa kattavan lähtötietojen selvityksen, soveltuvuuden arvioinnin ja aikaisemman osaamisen tunnustamisen. Huomionarvoista on se, että henkilökohtaistamisessa on kyse koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta arvioida jokaista opiskelijaa yksilöllisesti ja tämä pitää myös dokumentoida niin sanottuun henkilökohtaistamisen asiakirjaan (Opetushallitus 2014, 25-26).

Kuten edellä on todettu, niin henkilökohtaistamisvelvollisuus ei koske järjestäjän osalta pelkästään opintojen hakeutumisvaihetta vaan se käsittää myös varsinaisen opiskeluvaiheen, josta tässä yhteydessä käytetään nimeä tarvittavan ammattitaidon hankkiminen. Lisäksi henkilökohtaistaminen kattaa myös ohjaustoimenpiteet varsinaisessa tutkinnon suorittamisessa eli tutkintotilaisuuksissa. (Kuvio 3). Käytännössä kyse on opiskelijakohtaisen tutkintosuunnitelman laatimisesta johon kirjataan tärkeimmät yksityiskohdat tutkintotilaisuuksista. (Opetushallitus 2014, 39)

2.4 Osaamisen arviointi tutkintotilaisuuksissa

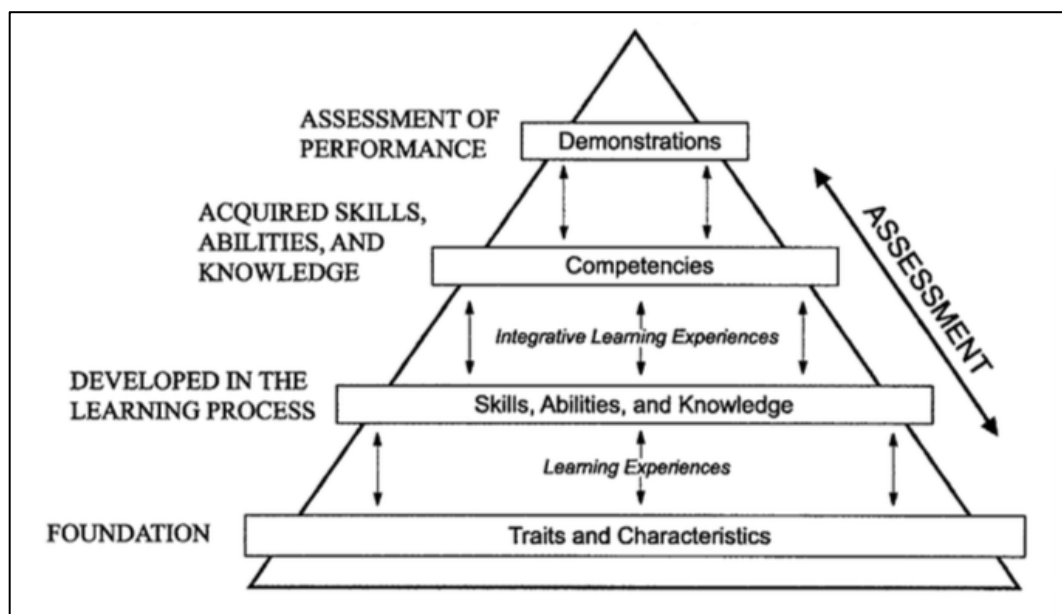
Arvioinnin käsitelmäritelmää voi lähestyä montaa eri reittiä pitkin. Esimerkiksi ruotsalainen käsitelmäritelmä poikkeaa suomalaisesta ja myös suomalaiset tutkijat päätyvät arviointikäsitteen yksityiskohtaisessa käytössä erilisiin ratkaisuihin. Tässä tutkimuksessa on päädytty tarkastelemaan arviointia ensisijaisesti englannin kielestä lainasanana tulleen evaluaatio-sanan perusteella. Näin ollen arvioinnilla tarkoitetaan tutkintotilaisuuskontekstissa näytön antajan osaamisen evaluointia suhteessa käsillä olevan tutkinnon perusteisiin. Tätä pidetään yleisesti varsin käyttökelpoisena lähestymistapana, sillä evaluaatio ”viittaa suoraan tietynlaiseen toimintaan erityisenä systemaattisen tiedonkeruun muotona” (Eräsaari ym. 1999, 9). Näyttötutkintojen maailmassa tämä tarkoittaa sitä, että arvioinnissa pitää hyödyntää erilaisia laadullisia arviointimenetelmiä. Lisäksi arvioinnin pitää kokonaisuutena tarkastellen olla perusteellista, huolellista ja monipuolista (Opetushallitus 2015a, 34).

Siinä missä itse tutkintotilaisuus tulisi järjestää aidoissa työtehtävissä, niin on loogista, että myös tutkintotilaisuuksiin liittyvän osaamisen arvioinnin tulee tapahtua pääsääntöisesti suoraan käytännön työssä ja käytännön toiminnassa (Opetushallitus 2014, 39). Työelämälähtöinen asetelma on perusteltu myös ammattitaidon oppimisen kannalta, sillä tässä kontekstissa kaikin tärkeimpänä vaikuttimena nähdään nimenomaisesti toimija- ja työyhteisö (Raivola

ym.2007, 25). Kyse on siis enemmänkin loppuarvioinnista siinä suhteessa, että kykeneekö tutkinnon suorittaja suoriutumaan töissä vaadittavista työtehtävistä vai ei.

Lain ammatillisesta aikuiskoulutuksesta mukaan tutkinnon suorittajan osaamisen arvioinnin tulee olla monipuolista ja sen tulee perustua tutkinnon perusteissa kuvattuun osaamiseen. Opetushallituksen määräykset tarkentavat lain kirjaa niin, että “näyttötutkinnoissa tutkinnon suorittajan osaamista arvioidaan aina suhteessa tutkinnon perusteissa oleviin ammattitaitovaatimuksiin ja arviointikriteereihin”. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkintotilaisuuksien arvioinnin taustalla on alan itsensä määrittelemät kvalifikaatiot ja kompetenssit ja että arvioinnin yhteydessä näiden tulisi näkyä jollakin tapaa tutkinnon suorittajan käyttäytymisessä (Raivola ym. 2007, 24). Objektiviisuuden osalta on erinomaista, että tutkinnon perusteet ovat julkisia ja näin ollen nämä kriteerit ja vaatimukset ovat kaikkien arviointiin osallistuvien tiedossa, mukaan lukien tutkintoaan suorittavan opiskelijan.

Periaatetasolla sekä osaamisen arviointiprosessissa että näyttötutkintojen perusideassa on hämmästyttävän paljon yhtäläisyyksiä Yhdysvaltojen Department of Education:in julkaiseman konseptuaalisen oppimisen mallin kanssa (Kuvio 4). Molemmissa on kyse näyttöön perustuvan osaamisen arvioinnista. Tutkija Richard Voorhees on kuvannut tämän mallin kompetenssi-käsitteen ympärille rakentuvana kokonaisuutena, jossa arvio opituista taidoista, kyvyistä ja tietämyksestä tulisi tapahtua näyttöjen kautta (Voorhees 2001, 9).

Kuvio 4: Konseptuaalisen oppimisen malli osaamisen arvioinnissa

Kompetenssi sanan käyttäminen osaamisen arvioinnin yhteydessä on ehkä helpommin ymmärrettävissä englanninkielisen termistön kautta, jossa sana skill on perinteisesti tarkoittanut taitoa ja competence kykyä. Osaamisen kontekstissa kompetenssia voi ajatella täten kykynä hyödyntää taitoja. Kompetenssi-käsitteen käyttöä puolustaa myös tutkintotilaisuuden englanninkielinen vastine - competence test.

Kuten näyttötutkintojärjestelmässä, niin myöskään konseptuaalisen oppimisen mallissa ei ota juuri kantaa siihen mistä osaaminen tai tässä tapauksessa kompetenssi on hankittu vaan fokus on saavutetussa lopputuloksessa. Näin ollen kompetenssin taustalla olevat tiedot, taidot ja kyvyt ovat voineet rakentua melkeinpä mitä oppimispolkua pitkin tahansa (Kuvio 4). Jotta noiden saavutettujen ominaisuuksien olemassa olosta voidaan varmistua, niin nämä on lopulta pystyttävä arvioimaan näyttöjen kautta (Voorhees 2001, 99). Ajattelumalli täydentää erinomaisesti evaluointipohjaista arviointia.

Merkille pantava yksityiskohta arvioinnissa on myös se, että arviointiprosessissa ei ole tarkoitus vertailla näytöissä todennettua osaamista muihin tutkinnon suorittajiin, vaan vertailupohjana on kaikkien osalta vain tutkinnon perusteisiin kirjatut arviointikriteerit (Opetushallitus 2015b, 6). Huomioitavaa tosin on se, että vuodesta 2014 alkaen laadituissa tutkintojen perusteissa puhutaan ainoastaan hyväksytyyn suoritukseen kriteereistä aiempien ammattitaitovaatimusten ja arviointikriteerien sijaan (Opetushallitus 2015b, 93).

Helsingin Yliopiston Emeritus professori Risto Eräsaari kirjoittaa, että arvioinnilla pyritään aktivoimaan ihmisiä, jotta he sopeutuisivat paremmin muuttuviin olosuhteisiin ja oppisivat laajentamaan ajattelutapojaan ja päättelykykyjään. Yksinkertaistaen hän toteaa arvioinnin olevan eräänlaista ehdollistavaa ohjausta (Eräsaari ym. 1999, 148). Väite toteutuu näyttötutkintojen arvioinnissa erinomaisesti, sillä tutkintosuoritusten arviointiin kuuluu kiinteänä osana palautteen antaminen. Palaute tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että tutkinnon suorittaja ja arvioijat keskustelevat tutkintosuorituksesta rakentavasti vertaillen annettua näyttöä tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimuksiin ja arvioinnin kriteereihin (Opetushallitus 2015a, 96)

Tutkintotilaisuuksien arviointiin liittyy myös haasteita ja kritiikkiä. Tutkintotilaisuuksien arvioijan rooli on monta kertaa verrattavissa ulkopuoliseen tarkkailijaan tarkoittaen sitä, että arviointi kohdistuu pääasiassa vain arvioitavan tutkinnon suorittajan näkyvään käyttäytymismalliin ja hänen tuottamaansa työn lopputulokseen. Tällöin arvioinnin ulkopuolelle jää suoritukseen liittyvät kognitiiviset prosessit ja mahdolliset kausaalisuhteet päätöksentekoon johta-

neista toimenpiteistä (Raivola ym. 2007, 26). Ongelma voi korostua entisestään jos kyse ei ole aidon työsuorituksen arvioinnista vaan simulaatiosta tai harjoituksesta. Tällöin arviointitieto ei välttämättä vastaa arvioitavan henkilön todellista kompetenssia ja kykyä selviytyä aidossa työtehtävässä. Nobelpalkittu psykologi ja tutkija Daniel Kahneman on törmännyt vastaavaan ongelmaan arvioidessaan sotilaiden johtamistaitoja ryhmätehtävien perusteella. Kahneman toteaaakin validiteettiin liittyvän ongelman tekemässään arviointityössä (Kahneman 2011, 209-211).

Näyttötutkintosuoritukset arvioidaan tutkintotilaisuuksissa asteikolla hyväksyty-hylätty. Työelämälähtöisen järjestelmän ideana on, että arviointi tehdään kolmikantaperiaatteella tarkoittaen sitä, että arviointiin osallistuvat työnantajan, työntekijöiden ja opetusalan edustajat (Opetushallitus 2014, 39). Arvioijilta edellytetään hyvää ammattitaitoa kyseessä olevaan näyttötutkintoon liittyen. Lisäksi arvioijien tulee tuntea tutkinnon perusteet ja arvioinnin keskeiset periaatteet hyvin jotta voidaan varmistua siitä, että arviointi on tarkoituksenmukaista (Opetushallitus 2015b, 94).

Hyvin tärkeä yksityiskohta on se, että arviointiin osallistuvat henkilöt on perehdytetty tehtäviinsä, jotta oikeudenmukainen ja ammattitaitoinen arviointi olisi ylipäänsä mahdollista. Tutkinnon järjestäjä vastaa perehdytyksen toteuttamisesta. Tutkinnon järjestäjän tulisi viime kädessä varmistua myös siitä, että vähintään yksi arviointiin osallistuvista on suorittanut ammatillisten opettajakorkeakoulujen järjestämän 25 opintopisteen laajuisen näyttötutkintomestarin koulutuksen (Opetushallitus 2015a, 37). Käytössä oleva menettely, yhdessä julkisten tutkinnon perusteiden ja arvioinnin kriteerien kanssa mahdollistavat kokonaisuudessaan objektiivisen ja läpinäkyvän arviointiprosessin kaikille osapuolille, mikä puolestaan on hyvä asia tutkintoa suorittavan opiskelijan oikeusturvan kannalta. Tällä tavoin tutkinnon suorittaja tietää jo etukäteen, millä perusteilla hänen tutkintotilaisuutta tullaan arvioimaan (Virtanen ym. 2015).

2.5 Tutkintotoimikunnat näyttötutkintojärjestelmässä

Tutkintotoimikunnalla tarkoitetaan ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain perusteella opetushallituksen yhteydessä virkavastuulla toimivaa toimielintä, jonka lakisääteisenä tehtävänä on vastata näyttötutkintojen järjestämisestä ja valvonnasta (L 631 /1998). Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa asetuksessa tämä vastuu on laajennettu koskemaan myös näyttötutkintojärjestelmän toimivuuden arviointia omalla alallaan sekä tutkintojärjestelmän kehittämistä (A 812 /1998). Tutkintotoimikunnan toiminta on kokonaisuudessaan määritelty tarkkaan laki- ja asetustasolla ja sitä kautta siinä on hyvin paljon yhteneväisyyksiä yhdistys-

toimintaan, olkoonkin ettei tutkintotoimikunta ole yhdistys sanan varsinaisessa merkityksessä. Tutkintotoimikuntien toiminta rahoitetaan niin sanotuilla tutkintomaksuilla, jotka peritään tutkinnon suorittajilta (Opetushallitus 2015a, 16). Nämä lähtökohdat huomioiden, on todettava, että tutkintotoimikunnalla on hyvin merkittävä rooli näyttötutkintojen maailmassa.

Opetushallitus on määritellyt tutkintotoimikuntien lukumäärät, toimialat ja -alueet tarkemmin. Käytännössä jokaiselle näyttötutkinnolle on erikseen nimitetty tutkintotoimikunta jonka yhtenä keskeisenä tehtävänä on edellä mainittujen vastuualueiden lisäksi solmia sopimuksia oppilaitosten tai muiden toimijoiden kanssa vastuualueeseensa kuuluvan näyttötutkinnon järjestämisestä. Tutkintotoimikunta on se taho joka myöntää luvan näyttötutkintojen järjestämiselle hakemusten perusteella (Opetushallitus 2015a, 61-62). Järjestämissopimuksia tulee laatia sen verran ja sillä tarkkuudella, että voidaan varmistua siitä, että tarjolla on riittävä määrä tutkintotilaisuuksia tutkintoihin osallistuville (Raivola 2007, 14). Lopulta tutkintotoimikunta on myös se taho, joka allekirjoittaa tutkintotodistukset tutkinnon suorittaneille opiskelijoille.

Tutkintotoimikuntien kokoonpanossa on aina edustettuna työnantajan, työntekijöiden ja opetusalan toimijoita. Huomioitavaa on, että ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun asetuksen mukaan tutkintotoimikunnan enemmistön tulee muodostua työnantajan ja työntekijöiden edustajista ja näillä pitää olla yhtä monta edustuspaikka. Lisäksi tutkintotoimikunnissa voi olla edustettuina itsenäisiä ammatinharjoittajia ja ulkopuolisia asiantuntijajäseniä. Tutkintotoimikuntien koostumukselle ei ole olemassa yhtä standardisoitua mallia vaan Opetushallitus nimeää tutkintotoimikuntien jäsenet työnantajilta, työntekijöiltä ja opetusalan edustajilta pyydettyjen esitysten perusteella. Tutkintotoimikunnassa voi olla korkeintaan yhdeksän jäsentä. (Opetushallitus 2015a, 61-62)

3 Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto

Kappaleessa kaksi tuotiin esille turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon sijoittuminen vaatimustasoltaan niin suomalaisessa koulutusjärjestelmässä kuin kansainvälisessä ISCED-luokituksessakin (Unesco International Standard Classification of Education). Vuoden 2008 EQF-suosituksen eli eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen ja kvalifikaatiosuositusten perusteella erikoisammattitutkinnot sijoittuvat kuitenkin asteikolle viisi ja näin ollen yhtä pykälää korkeammalle kuin ammattitutkinnot ja yhtä pykälää alemmalle kuin ammattikorkeakoulututkinnot (European Qualifications Framework). Turvallisuusalan osalta samaan kategoriaan rinnastetaan alipäällystötutkinnot niin poliisien kuin pelastajienkin puolelta (Viinamäki & Selkälä 2015, 131-132).

Yksityisen turvallisuusalan tutkinnot ovat kokonaisuudessaan vielä suhteellisen nuoria yksilöitä suomalaisessa tutkintojärjestelmässä. Esimerkiksi turvallisuusalan perustutkinto ja turvallisuusalan ammattikorkeakoulututkinto käynnistyivät Suomessa vasta 2000-luvun taitteessa. Näiden tutkintojen välimaastoon kuuluva turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto on kuulunut kiinteänä osana turvallisuusalan tutkintojärjestelmään vuodesta 1998 lähtien. Tuolloin kyseessä oleva tutkinto jakautui sellaisiin tutkinnon osiin kuin turvallisuussuunnittelu, rikos- ja prosessioikeus, vartioimisliiketoiminnan ja vartiointityön perusteet, turvallisuushallinta, turvallisuustekniikka, tietoturvaluus, yritystoiminta, henkilöstöhallinta ja johtaminen, myyntitoiminta, kaupan turvallisuus sekä kansainvälisyys (Laiho 2001, 67). Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintorakenne ja tavoitteet ovat toki kehittyneet vuosien varrella ja nykyään käytössä olevat tutkinnon perusteet ovat peräisin vuodelta 2003. (Opetushallitus 2003, 2)

Laissa ammatillisesta aikuiskoulutuksesta todetaan, että ”erikoisammattitutkinnossa osoitetaan työelämän tarpeiden mukaisesti kohdennettua ammattiosaamista, joka on syvällistä ammatin hallintaa tai monialaista osaamista”. Erikoisammattitutkintotasolla alan työtehtävien hallinta on osoitettava näyttökokeissa. Yleisenä tavoitteena on, että erikoisammattitutkinnon suorittaneella on pätevyys toimia vaativissa ammattitehtävissä. Turvallisuusalan ja erityisesti turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon kohdalla esimerkkeinä on mainittu yritysten turvallisuustehtävät ja vartioimisliikkeiden liikkeenjohto-, työnjohto-, suunnittelu- ja myyntitehtävät (Työvoimatoimisto 2005, 5-6; Laiho 2001, 66). Toisaalla taas mainitaan tutkinnon pätevoittävän turvallisuusalan esimies- ja asiantuntijatason työtehtäviin (Tikkanen & Ym. 2007, 12). Ainakin vartiointialalla tämä näyttäisi toteutuvan hyvin, sillä vartiointiliikkeiden vastaavien hoitajien koulutusvaatimukset on kytketty turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon ympärille.

3.1 Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon rakenne

Tilastokeskuksen ylläpitämän rekisterin mukaan Suomessa on 1412 turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon suorittanutta henkilöä vuosien 2000-2014 väliltä. Yhden tai useamman tutkinnon osan turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnosta on edellisten lisäksi suorittanut 1357 henkilöä vuosien 2004-2014 aikana (Vento 2015). Tilastokeskuksella ei ole tarkkaa tietoa osatutkintosuoritusten osalta ennen vuotta 2004, mutta tämä ei suinkaan tarkoita sitä etteikö osatutkintosuorituksia olisi tehtynä tältä ajalta. Esimerkiksi tutkijalla on osatutkintotodistus kolmesta eri tutkinnon osasta vuodelta 1999. Huomioitavaa on tosin se, että vuosina 1999-2002 turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkinnon osat perustuivat niin sanottuihin vanhoihin tutkinnon perusteisiin ja näin ollen ne poikkeavat nimiltään hieman nykyisin käytössä olevista.

Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkintoon kuuluu nyky muodossaan kaiken kaikkiaan kahdeksan tutkinnon osaa, joista opiskelijan tulee saada hyväksytyksi viisi tutkinnon osaa koko tutkinnon suorittamiseksi. Lisäksi kaksi ensimmäistä tutkinnon osaa ovat pakollisia koko tutkinnon suorittamisen kannalta kun taas kolme muuta vaadittavaa tutkinnon osaa ovat vapaasti valittavia. Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkinnon osia ovat turvallisuussuunnittelu, turvallisuuslainsäädäntö, vartioimisliiketoiminnan ja vartiointityön perusteet, turvallisuusjohtaminen, turvallisuustekniikka, tietoturvallisuus, kansainvälinen turvallisuustoiminta ja yrittäjyys. (Opetushallitus 2003, 6).

Jälkihistoriallisena tarkasteluna voidaan todeta, että nämä tutkinnon osat ovat säilyneet verrattain samankaltaisina kuin vuoden 1998 tutkinnon perusteissa. Yritystoiminta on muuttunut yrittäjyydeksi, kansainvälisyys kansainväliseksi turvallisuustoiminnaksi, rikos- ja prosessioikeus turvallisuuslainsäädännöksi ja turvallisuushallinto sekä henkilöstöhallinta ja johtaminen ovat yhdistyneet turvallisuusjohtamisen alle. Turvallisuussuunnittelu, turvallisuustekniikka, vartioimisliiketoiminta ja vartiointityön perusteet sekä tietoturvallisuus ovat pysyneet samoina kun taas kaupan turvallisuus ja myyntitoiminta ovat poistuneet tutkinnon rakenteesta kokonaan (Laiho 2001, 67).

Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto tulee suoritetuksi siinä vaiheessa kun tutkinnon suorittaja on suorittanut vähintään viiden tutkinnon osan ja joista kaksi on aiemmin mainittuja pakollisia tutkinnon osia, näytöt hyväksytysti ja tutkintotoimikunta on tämän jälkeen vahvistanut allekirjoittamallaan tutkintotodistuksella tutkinnon suoritetuksi (Opetushallitus 2003, 6). Vaikka turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon suorittaminen ei sinällään valmista saati päteviä suoraan mihinkään ammattiin, niin osatutkinnon suorittaminen antaa nykyisellään kelpoisuuden hakea Poliisihallitukselta hyväksyntää vartioimisliikkeen vastaavaksi hoitajaksi.

Yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain perusteella vastaavalla hoitajalla tarkoitetaan vartioimisliikkeen palveluksessa olevaa henkilöä, joka on vastuussa siitä, että kyseistä yritystä hoidetaan vartioimisliikkeitä koskevien säädösten mukaisesti (L 282/2002). Muodollinen kelpoisuus vastaavan hoitajan tehtäviin muodostuu kahden pakollisen tutkinnon osan ja yhden vapaasti valittavan tutkinnon osan suorittamisesta (Opetushallitus 2003, 6). Pakolliset tutkinnon osat poikkeavat hieman aiemmin mainituista tutkinnon suorittamisen pakollisista osista sillä vastaavan hoitajan pätevyyteen edellytetään turvallisuuslainsäädännön ja vartioimisliiketoiminnan ja vartiointityön perusteet-osioiden hyväksytyä suoritusta. Yksityiskohtaisemmat kriteerit vartioimisliikkeen vastaavan hoitajan koulutusvaatimuksista on kirjattu sisäasiainministeriön asetukseen (A 780/2002).

3.2 Ammattitaitovaatimukset turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnoissa

Yksi näyttötutkintojärjestelmän tärkeimmistä käsitteistä on ammattitaito. Loppujen lopuksi järjestelmän ideana on tunnistaa työsuoritteiden kautta näytetty osaaminen ammattitaidoksi ja virallistaa se tutkinnon arvoiseksi. Ammattitaidon tunnistamisen mahdollistamiseksi on kuitenkin välttämätöntä määrittää tarkkaan se, mitä ammattitaidolla ymmärretään. Näyttötutkintojärjestelmässä nämä määrittäykset on kuvattu jokaiselle tutkinnoille erikseen niin sanottuihin ammattitaitovaatimuksiin.

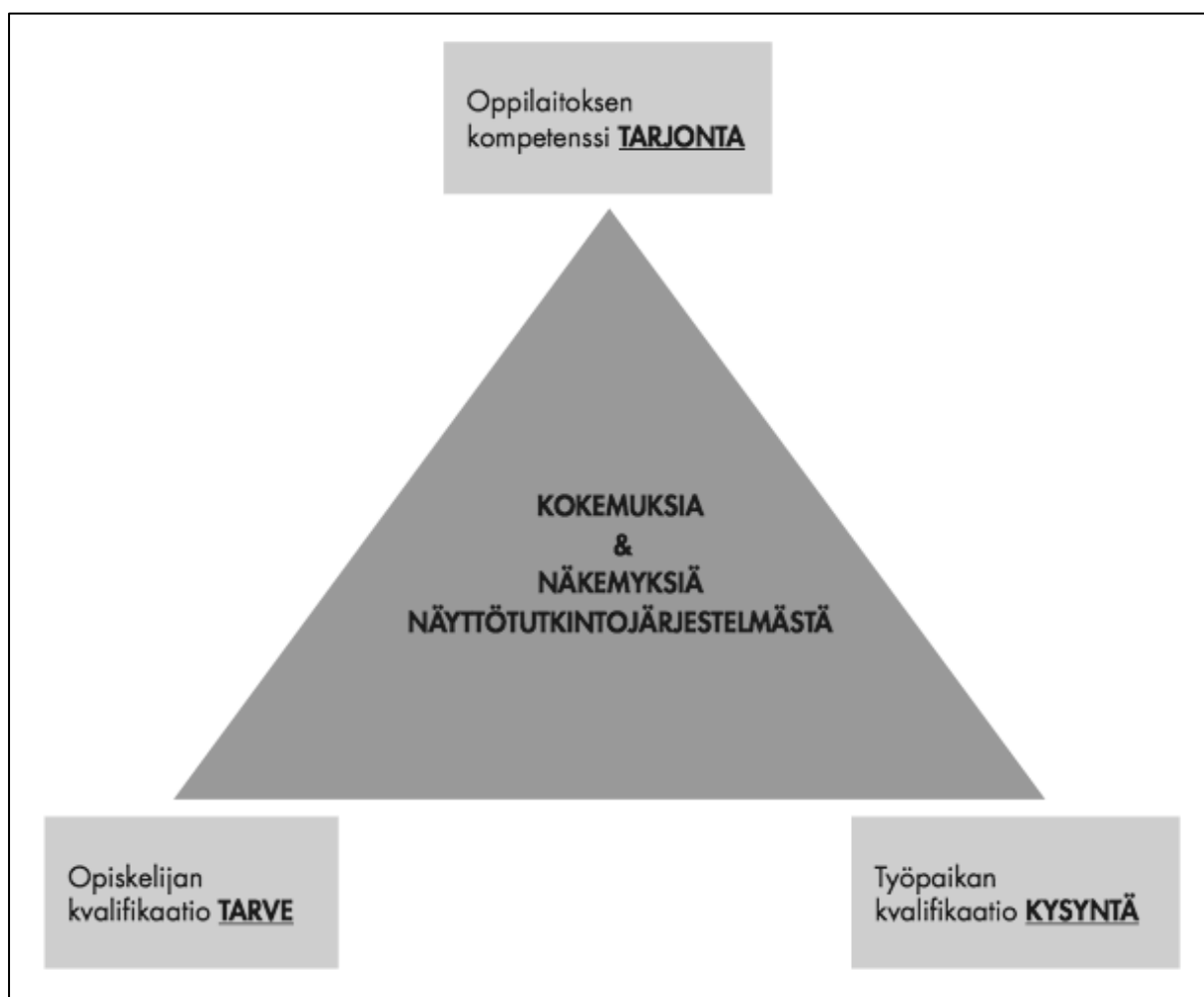
Ammattitaidon käsitettä on perinteisesti lähestytty tietojen, taitojen ja asenteiden kombinaationa (Laiho 2001, 46). Ammattitaidosta puhuttaessa saatetaan tarkoittaa tapauskohtaisesti joko työntekijän ominaisuuksia tai vastavuoroisesti työn vaatimuksia. Samalla tapaa käytetään myös ammattitaidon synonyymia ammatillista osaamista (Laiho 2001, 47). Näyttötutkintojen ammattitaitovaatimukset perustuvat pitkälti ensin mainittuun lähestymistapaan.

Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon perusteissa on kuvattu kymmenestä viiteentoista ammattitaitovaatimusta jokaiselle tutkinnon osalle erikseen. Ammattitaitovaatimuksissa on lähdetty liikkeelle pätevyystyyppityksestä minkä on katsottu parhaiten soveltuvan turvallisuus-alalle. Ammattitaitovaatimusten kuvauksissa on keskitytty alan ydintoimintoihin, toimintaprosessien hallintaan ja laaja-alaiseen osaamiseen (Opetushallitus 2003, 5-6). Kaiken kaikkiaan kirjattuja ammattitaitovaatimuksia on yli sata erilaista ja kirjaustavasta riippuen, tutkinnon suorittajan tulee hallita ne monilla eri tasoilla. Tiettyjen ammattitaitovaatimusten kohdalla riittää, että tutkinnon suorittaja ymmärtää tai tuntee vaadittavan asian kun taas joidenkin kohdalla edellytetään kykyä toimia tietyllä tavalla tai muuten vain asiakokonaisuuden osaamista (Opetushallitus 2003, 8-11).

Ammattitaitovaatimukset saavat laajempaa merkityssisältöä kun niitä tarkastella kompetenssi-käsitteen puolelta. Richard Voorheesin määritelmän mukaan kompetenssilla tarkoitetaan taitojen, kykyjen ja tietämyksen yhdistelmäksi joiden avulla voi suoriutua jostain spesifisestä työtehtävästä (Voorhees 2001, 9). Tällöin puhutaan samanaikaisesti työn edellyttämistä vaatimuksista, jotka ovat yksinkertaisesti välttämättömiä tiettyjen tehtävien suorittamisen kannalta (Ruohotie & Honka 2003, 55). Toisin sanoen, mikäli näitä välttämättömiä vaatimuksia ei täytetä, niin tiettyjä työtehtäviä ei kyetä toteuttamaan ja näin ollen voidaan perustellusti puhua ammattitaitovaatimuksista.

Kompetenssia, työelämälähtöisyyttä ja ammatillista pätevyyttä voi tosin lähestyä toisenlaisella ajattelutavallakin. Kansallisessa näyttötutkintojen arviointitutkimuksessa tätä eri käsitteiden välistä dilemmaa on tarkasteltu seuraavan kuvion havainnollistamana (Kuvio 5). Sen mu-

kaan työelämälähtöisyys saa omanlaisen sisältönsä niin oppilaitosten ja opiskelijoiden kuin työpaikkojenkin lähtökohdista (Viinamäki & Selkälä 2015, 133).

Kuvio 5: Kompetenssi ja kvaIifikaatiot suhteessa työelämälähtöisyyteen

Arviointitutkimuksessa nostettiin tässä kohtaa keskiöön työelämän ammatillista pätevyyttä kuvaavat kvaIifikaatiot sekä tutkinnon suorittamiseen liittyvä kompetenssi. Tarkemmin sanotuna kvaIifikaatioilla viitattiin työnantajien edellyttämään ammatilliseen osaamiseen minkä hallitseminen on myös työnhakijan elinehto työmarkkinoilla pärjäämisen kannalta (Kuvio 5). Kompetenssi puolestaan yksilöityi tässä kohtaa tarkoittamaan tutkinnon tuomaa muodollista pätevyyttä (Viinamäki & Selkälä 2015, 133). Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnossa kompetenssi tarkoittaisi siis myös tutkinnon mahdollistamaa vastaavan hoitajan pätevyyttä, mikä puolestaan on yksi edellytys vartioimisliiketoiminnan harjoittamiseksi.

Seuraavaksi on kuvattuna turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon pakollisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset, niin kuin ne ovat tutkinnon perusteista tulkittavissa. Muiden tutkinnon osien osalta vastaava kuvaus ei ole tässä yhteydessä tarpeellista, sillä ammattitaitovaatimukseen liittyvä periaatteellinen listaus- ja kategoriointitapa tulee esille jo näiden

kahden esimerkkitapauksen kautta. Lisäksi ammattitaitovaatimusten kirjaaminen on suurimaksi osaksi valmiin tekstin referointia eikä se näin ollen tuo mitään uutta merkityssisältöä tähän tutkimukseen. Lisäksi on huomioitava se, että Opetushallituksen tavoitteena on ollut tutkinnon perusteiden uudistaminen aina 5-10 vuoden välein (Opetushallitus 2015a, 25). Näin ollen jo kahdentoista vuoden ikään ehtineitä turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon perusteita voi syystäkin kyseenalaistaa niiden ajantasaisuudestaan.

Esimerkiksi turvallisuussuunnittelu-nimisen tutkinnon osan ammattitaitovaatimuksissa edellytetään sitä, että tutkinnon suorittaja tuntee turvallisuussuunnitteluun liittyvät periaatteet ja yleisemmät käytännöt. Tutkinnon suorittajan pitää ymmärtää eri tarkoituksiin laadittavien turvallisuussuunnitelmien periaatteet ja hänen tulee tuntea lakisääteisten turvallisuussuunnitelmien vaatimukset sisältöä unohtamatta. Hänen tulee ymmärtää suunnittelutyöhön liittyvä logiikka ja suunnittelun eri vaiheet osana kokonaisuutta. Tutkinnon suorittajan tulee tuntea yritysturvallisuuden osa-alueiden sisällöt ja merkityssuhteet. Häneltä edellytetään kykyä hankkia turvallisuussuunnitteluun tarvittavaa tietoa ja taitoa laatia luonnostasoisia turvallisuussuunnitelmia. Lisäksi tutkinnon suorittajalta vaaditaan taitoa arvioida erilaisten turvallisuusratkaisujen kustannus- ja hyötysuhdetta. Sosiaalisten taitojen osalta edellytetään vielä lisäksi sitä, että tutkinnon suorittaja pystyy opastamaan kohdeorganisaation edustajia turvallisuussuunnitteluun liittyvissä asioissa ja hän osaa esitellä havainnollistavasti itse laatimansa suunnitelman kuulijoille (Opetushallitus 2003; 7). Jos lähtökohdaksi otetaan yksityisen turvallisuusalan palvelut ja asiakkaiden turvallisuustarpeiden täyttäminen turvallisuussuunnittelun keinoin, niin tutkinnon perusteet kestävät suurimmalta osaltaan lähempää tarkastelua vielä tänäkin päivänä. Yksityiskohtaisen turvallisuusratkaisun kuvaaminen ei ole helppoa, sillä palveluratkaisuissa korostuu yhä useammin monipuoliset yhdistelmäratkaisut (Tikkanen ym. 2010, 201).

Turvallisuuslainsäädäntö-osion kohdalta tutkinnon suorittajalta edellytetään sitä, että tämä tuntee yksityistä turvallisuusalaa säätelevän lainsäädännön sekä muun lainsäädännön, mikä oleellisesti liittyy yksityisen turvallisuusalan tehtäviin. Tässä yhteydessä on erikseen mainittu rikoslaki, pakkokeino- ja esitutkintalainsäädäntö. Lisäksi tutkinnon suorittajan tulee tuntea ampuma-ase- ja teräaselainsäädännön keskeinen sisältö sekä voimankäyttöön ja voimankäyttövälineisiin liittyvä lainsäädäntö. Hänen tulee tuntea myös keskeisiä turvallisuusviranomaisia säätelevä lainsäädäntö muun muassa poliisi-, pelastus-, tulli- ja rajavartiotoimintaan liittyen. Tutkinnon suorittajan tulee tuntea Suomen oikeusjärjestelmän perusteet, perustuslaki ja perus- ja ihmisoikeuksia käsittelevä lainsäädäntö keskeisimmiltä osin. Hänen tulee tuntea myös yritysten työjohtoon ja esimiestoimintaan liittyvä lainsäädäntö muun muassa työsuojeluun, työaikalainsäädäntöön, työsuhteeseen ja henkilöturvallisuuteen liittyen. Tutkinnon suorittajalta edellytetään kykyä lainsäädännön soveltamiseen erilaisissa ongelmatilanteissa ja esiin

tulevissa käytännön työtehtävissä. Lisäksi hänen pitää osata myös perustella lainsäädäntöön liittyvät ratkaisunsa sovellustapausten osalta. (Opetushallitus 2003; 8-9)

3.3 Arvioinnin kohteet turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnossa

Ammattitaitovaatimusten ohella myös arvioinnin kohteet ja kriteerit pohjautuvat turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnossa Opetushallituksen julkaisemiin tutkinnon perusteisiin vuodelta 2003. Ne on laadittu työnantajien, työntekijöiden ja opetusalan yhteistyönä tarkoittaen samalla sitä, että kirjattu käsitys turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkintoon liittyvästä ammattitaidosta perustuu kolmikannan yhteiseen arvioon. Toisaalta tämä konsensus luo pohjan myös sille ajatukselle minkälaisissa ”ammattiin liittyvissä työprosesseissa toimimalla ko. tutkinnon ammattitaito pystytään osoittamaan ja arvioimaan (Opetushallitus 2015a, 24).

Sekä arvioinnin kohteet että kriteerit on johdettu tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimuksista ja paikoitellen ne myös näyttävät niiden toistamiselta. Arvioinnin kohteilla tarkoitetaan tässä yhteydessä niitä ammattitaidon osaamisen alueita, joihin arvioitsijoiden pitäisi kiinnittää erityistä huomiota arviointiprosessin yhteydessä. Arviointikriteerit perustuvat edellä mainittuihin arvioinnin kohteisiin lähinnä kuvaten ja täsmentäen niitä. Kriteereiden funktiona on tässä yhteydessä auttaa arvioijia erottelemaan eritasoisia suorituksia. (Opetushallitus 2003, 6)

Arvioinnin kohteissa ja kriteereissä on siis kyse pohjimmiltaan ammattiin liittyvistä ydintaidoista kuten työn perustana olevan tiedon, työmenetelmien, työvälineiden, materiaalien ja työprosessien hallinnasta. Asiaa voi kuvata myös riittävän pätevyyden tunnistamisen kautta. Tällöin pätevyys tarkoittaa ammattitehtävien hoitamiseen vaadittavaa toimintakykyä (Laiho 2001, 50).

Esimerkiksi turvallisuussuunnittelun osalta arvioinnin kohteet ja kriteerit ovat lähes sanasta sanaan samat kuin edellisessä kappaleessa mainitut ammattitaitovaatimukset, mutta toki muutamia täsmennyksiäkin löytyy. Turvallisuussuunnitteluun liittyvässä tiedonhankinnassa edellytetään arvioinnin kohteiden ja kriteerien osalta taitoa käyttää ammattikirjallisuutta ja tietoverkkoja. Lisäksi kriteereissä korostetaan tutkinnon suorittajan kykyä ymmärtää asiakkaiden erilaisia lähtökohtia ja tarpeita sekä taitoa tunnistaa yleisimpiä riskejä. Yksilöitynä vaatimuksena on myös kyky kartoittaa asiakkaiden turvallisuustarpeita ja laatia niiden perusteella riskikartoitus lukuun ottamatta tuotantoon liittyviä riskejä ja liikeriskejä. Turvallisuussuunnitelmien laadinnan osalta edellytetään kykyä laatia luonnostasoinen suunnitelma pienen tai keskisuureen organisaatioon. Nyt myös vaaditaan kykyä arvioida erilaisia suunnitelmia ja yhteistyökykyä erikoissuunnittelijoiden kanssa. Lisäksi kustannus- ja hyötysuhteen arviointitaitoa on täsmennetty niin, että tutkinnon suorittajan pystyy arvioimaan kohteelle so-

pivan turvallisuustason. Turvallisuuslainsäädännön osalta täsmennyksiä ammattitaitovaatimukseen ei juurikaan ole. (Opetushallitus 2003, 8-9)

3.4 Tutkintotilaisuudet turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnossa

Kuten edellä on todettu, niin tutkinnon suorittajan osaaminen tulee arvioida suoraan hänen töihinsä liittyvissä toimissaan. Toimintaympäristön missä näyttö arvioidaan, pitää olla todellinen tai ainakin mahdollisimman realistinen (Opetushallitus 2003, 6). Tämä lainattu sanamuoto Opetushallituksen määräyksessä on mahdollistanut sen, että turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuudet on toteutettu koko historiansa ajan pääosin oppilaitosympäristössä simuloitujen ALVAR -näyttötehtävien avulla. Tämä on tarkoittanut sitä, että tutkintotilaisuudet ovat vaikuttaneet enemmänkin koetilanteilta kuin normaalilta työskentelyltä tutussa työympäristössä. Osittain tästä koetyylisestä toteutustavasta johtuen mainitun tutkinnon suorittamisen yhteydessä puhutaan edelleen enemmän näytöistä kuin tutkintotilaisuuksista.

ALVAR-näyttötehtävät ovat olleet joko kirjallisia kokeita, erilaisiin skenaarioihin ja keksittyihin toimintaympäristöihin linkitettyjä vuorovaikutustilanteita ennalta ohjeistettujen amatöörinäyttelijöiden kanssa tai edellisten yhdistelmiä. Esimerkiksi turvallisuuslainsäädännön näyttö on muodostunut pelkästään kirjallisesta kokeesta kun taas muiden tutkinnon osion kohdalla mahdollinen kirjallinen koe on muodostanut vain osan arvioitavasta näytöstä. Erillisiä opiskelijakohtaisia näyttösuunnitelmia ei ole juurikaan tarvinnut tehdä, sillä näyttötehtävät on organisoitu perinteisesti opiskelijaryhmäkohtaisesti eli useammalle tutkinnon suorittajalle kerrallaan ja oppilaitoksen järjestettäväksi osoitettu näyttötehtävä on ikään kuin itsessään toiminut näyttösuunnitelmana kaikille näyttöön osallistujille. Huomioitavaa on myös se, että näyttöihin osallistumista ei ole juurikaan rajoitettu sen jälkeen kun opiskelija on hyväksytty suorittamaan turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkintoa vaan jokainen on halutessaan voinut osallistua niihin. (Hakkarainen 2015)

Normaalien työtehtävien yhteydessä toteutettavia tutkintotilaisuuksia ei ole toteutettu muutamaa yksittäistapausta lukuun ottamatta. Tätä kirjoittaessa turvallisuusalan tutkintotoimikunnalla on käynnissä hanke, jossa turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon opiskelijoiden näyttöjä on viety oppilaitoksen ulkopuolelle aitoihin työelämän kehittämiskohteisiin. Lisäksi turvallisuusalan tutkintotoimikunta on historiansa aikana myöntänyt muutaman poikkeusluvan työelämälähtöisten näyttöjen toteuttamiseksi turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnossa. Huomioitavaa on kuitenkin se, että lähes kaikki mainitut erityistapaukset liittyvät vain muutamaan tutkinnon osaan, pääsääntöisesti turvallisuussuunnitteluun, eikä yksikään

työelämäprojekti ole vielä sellaisenaan johtanut koko tutkinnon suorittamiseen. (Hakkarainen 2015)

Ammattitaidon osoittamistapa turvallisuussuunnittelun tutkinnon osaan liittyen voidaan siis toteuttaa joko normaalissa työtehtävissä tavanomaisessa työympäristössä tai vaihtoehtoisesti ”erillisillä, käytännön toimintaa vastaavilla simuloituilla työsuorituksilla” (Opetushallitus 2003, 7). Olipa kyse sitten näyttötehtävästä tai suoraan töissä toteutettavasta tutkintotilaisuudesta, niin näyttöjen arvioinnin on kaikissa mahdollisissa tapauksissa perustuttava kuitenkin systemaattiseen aineiston keräämiseen. Arvioinnin tulee olla dokumentoitua ja sen pitää keskittyä tutkinnon suorittajan tekemiseen ja työssä toimimiseen (Opetushallitus 2003, 5-6).

Kaiken tämän jälkeen arvioinnin tulee perustua kolmikantaperiaatteeseen, mikä tarkoittaa sitä, että arvioijaosapuolina toimivat työnantajan, työntekijöiden ja opetusalan edustajat (Opetushallitus 2014, 39). Luonnollisesti arvioijilta edellytetään vankkaa osaamista ja ammattitaitoa kyseessä olevaan arviointikohteeseen liittyen. Arviointikohde tarkoittaa tässä tapauksessa kokonaista tutkinnon osaa. Tämän lisäksi arvioijilta edellytetään tutkinnon perusteiden tuntemista (Opetushallitus 2015b, 94). Lopuksi myös tutkinnon suorittajalle annetaan mahdollisuus arvioida omaa suoritustaan. Ideana tässä on se, että kun tutkinnon suorittaja oppii arvioimaan oman työn laatua, niin tästä katsotaan olevan hyötyä koko työelämälle (Virtanen ym. 2015).

Kun tarkastelee arvioinnin tavoitetta ja tarkoituserää, eli osaamisen tunnistamista, niin tutkintotilaisuuksien kohdalla on tehtävä pieni ero arvioinnin perinteisiin teoreettisiin lähestymistapoihin - diagnostiseen, formatiiviseen ja summatiiviseen arviointiin. Näistä diagnostinen arviointi soveltuu parhaiten esimerkiksi osaamisen arviointiin ennen koulutustoteutusta jotta opetus voidaan kohdentaa tehokkaasti. Formatiivinen arviointi keskittyy puolestaan palautteen antamiseen ja näin ollen se soveltuu erinomaisesti esimerkiksi opintojen välitehtävien arviointiin ja tarjoaa näin maaperän opiskelijan omatoimiselle oppimisen kehittämiseksi. Summatiivinen arviointi puolestaan mittaa sitä kuinka hyvin opiskelijat osaavat sitä, mitä heidän on tarkoitus osata (Virtanen ym. 2015). Näistä arvioinnin muodoista tutkintotilaisuuksissa korostuu ennen kaikkea summatiivinen arviointi, mutta hyvin paljon merkitystä annetaan myös palautteen antamiselle ja tutkinnon suorittajan omille oivalluksille arviointitilanteessa. Näin ollen tutkintotilaisuuksien arvioinnit ovat enemmänkin eri arviointitapojen yhdistelmiä niin tavoitteiltaan kuin suoritustavoiltaan riippumatta siitä, että suoritetaanko tutkintotilaisuudet aidoissa työtehtävissä tai simuloituissa näyttöympäristöissä.

4 Tutkimuksen toteutus

Tämä tutkimus noudattaa kvalitatiivisen tutkimusotteen periaatteita suosien ”ihmistä tiedon keruun instrumenttina” (Hirsjärvi ym. 2013, 164). Tutkimusmetodina käytetään teemahaastattelua, mikä soveltuu hyvin havaintojen erottamiseen varsinaisen tutkimuksen tuloksista (Alasuutari 2011, 82). Haastattelua pidetäänkin sopivana tutkimusvälineenä kun tarkoituksena on hankkia tietoa henkilöiden asenteista, kokemuksista ja mielipiteistä (Heinonen ym. 2013, 36). Tämän tutkimuksen tavoitteiden kannalta oli keskeistä päästä käsiksi juuri edellä mainittuihin yksityiskohtiin tutkintotilaisuuksien kontekstissa.

Tutkimusstrategia valettiin laadullisen tutkimuksen raameihin tutkijan ja kohteiden välisen vuorovaikutuksen ympärille (Hirsjärvi & Hurme 2000, 23). Välitön kontakti haastateltaviin tarjosi tällöin mahdollisuuden tehdä myös havaintoja kohteiden käyttäytymisestä haastattelujen yhteydessä. Toisaalta haastateltavien nonverbaalisesta viestinnästä kuten eleistä ja ilmeistä ei ollut havaittavissa ristiriitaisuuksia annettuihin vastauksiin nähden ja täten tutkimuksessa voitiin keskittyä puhtaasti vastausten tarkkasanaiseen asiasisältöön. Tässä tutkimuksessa on toki myös tutkimuksellisen kehittämistyön piirteitä, sillä työn taustalla on edellä mainitun vuorovaikutuksen lisäksi käytännöstä esiin nousseita ongelmia ja vähintäänkin epäily tarpeesta käytäntöjen uudistamiselle (Ojasalo ym. 2014, 18). Tämä puoli näyttää lähinnä siten, että haastattelujen kysymykset painottuvat kehityskohteiden tunnistamiseen ja luovat täten mahdollisuuden tutkimuksen tuloksiin perustuvan kehitystyön käynnistämiseksi.

Näyttötutkintojen työelämälähtöisyyttä ja tämän toteutumisen arviointia turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon näytöissä pystyisi varmasti lähestymään myös kvantitatiivisen tutkimusotteen avulla tukeutuen tilastolliseen aineistoon. Itse asiassa Irma Laihon 2000-luvulla tekemä tutkimusnäyttötutkinnoista ammattitaidon mittaajana oli toteutettu juuri tällä tavalla (Laiho 2001). Myös tämän tutkimuksen alkuperäisenä ajatuksena oli lähestyä tutkimuskohdetta tilastollisen aineiston kautta ottamalla mukaan kuvailevaa otetta sähköisen kyselyn tuloksista kvantitatiivisella otteella, mutta valitettavasti kyselyn tulokset eivät ehtineet valmistua tämän kirjoitustyön aikana.

Teemahaastattelu valikoitui tämän tutkimuksen metodiksi osittain myös tutkimusongelman laadullisen luonteen takia. Taustalla oli epäily tutkintotilaisuuksien ongelmakohdista ja näihin asioihin haluttiin paitsi vahvistusta niin myös tietoa mahdollisista taustavaikuttimista. Kvalitatiivinen ote tuo tässä tapauksessa ehkä paremmin kuuluviin tutkimuskohteiden näkemykset, mikä on erittäin tärkeää tilanteessa jossa tavoitteena on päästä lähelle tutkimuskohteiden antamia merkityksiä työelämälähtöisyydestä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 27-28).

4.1 Teemahaastattelu

Haastattelu itsessään on monipuolinen ja joustava tutkimusmetodi joskin erittäin paljon aikaa vievä varsinkin kun se litteroidaan tarkasti. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35). Teemahaastattelun ominaispiirteenä on se, että haastattelu keskittyy tiettyjen teemojen varaan (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48). Tämän tutkimuksen yhteydessä toteutetun haastattelun kysymykset fokusoi-
tuivat työelämälähtöisyyden ja työelämän tarpeiden ympärille. Lisäksi kysymyksissä kartoitettiin tutkintotoimikunnan tehtäviä, käytössä olevien lomakkeiden toimivuutta ja tutkintopro-
sessin käytännöllisyyttä.

Haastattelujen tarkoituksena oli kartoittaa tutkintotilaisuuksien toteuttamisen käytännöllisyyttä kokonaisuutena ja työelämälähtöisyyden toteutumista mainitussa yhteydessä. Haastat-
teluissa keskityttiin aina tutkintotoimikunnan edustajan oman erikoisammattitutkinnon ympä-
rille. Vasta haastattelun lopuksi tutkintotoimikunnan jäseniltä kysyttiin mielipidettä turvalli-
suusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksien kehittämiseen liittyen.

4.2 Haastateltavien valinta

Tämän tutkimuksen haastatteluihin suostuneet henkilöt eivät valikoituneet mukaan kvantita-
tiiviselle tutkimukselle tunnusomaisen otoksen kautta vaan tässä tutkimuksessa kyse oli puh-
taasta harkinnanvaraisesta näytteestä kuten asia mielletään laadullisten tutkimusten parissa
(Hirsjärvi & Hurme 2000, 59). Tutkimussuunnitelmassa lähdettiin liikkeelle siitä ajatuksesta,
että haastateltaviksi pyydetään eri toimijoita näyttötutkintojärjestelmän ympäriltä. Sopivana
kohderyhmänä nähtiin sellaiset tahot, jotka voisivat antaa vahvaan kokemukseen perustuvia,
merkityksellisiä ja suurta kohdejoukkoa koskevia mielipiteitä näyttötutkintojärjestelmän hy-
vistä käytänteistä, ennen kaikkea työelämälähtöisyyden toteutumisesta. Tässä kohtaa haas-
tattelujen ulkopuolelle haluttiin jättää kuitenkin turvallisuusalan näyttötutkintoihin liittyvät
toimijat, sillä tutkimuksen perimmäisenä tavoitteena on valjastaa turvallisuusalan käyttöön
muiden alojen hyväksi todettuja käytänteitä. Lisäksi tämän tutkimuksen rinnalla toteutetaan
aiheeseen liittyvä sähköinen kysely mikä on nimenomaisesti kohdennettu turvallisuusalan
näyttötutkintojen toimijoille ja tutkintojen suorittajille, joten loppujen lopuksi heidänkin
äänensä tulee kuulluksi.

Harkinnanvaraisen näytteen lähtökohtana oli tavoittaa haastateltavaksi juuri ne henkilöt jotka
ovat päteviä ja muutenkin keskeisiä tahoja vastaamaan tutkimusongelmaan liittyviin kysy-
myksiin. Lisäksi haastateltavilla tavoiteltiin laajaa edustavuutta, jotta tutkimuksen tulokset
olisivat paremmin yleistettävissä. Näin ollen tavanomaisten yksittäisten opiskelijoiden, oppi-
laitosten edustajien tai työnantajien mielipiteet eivät osoittautuneet tutkimuksen validiteetin
kannalta perusteltaviksi. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 60)

Teemahaastattelun kohteeksi valikoitui lopulta yhteensä yksitoista tutkintotoimikunnan jäsentä eri alojen erikoisammattitutkintojen tutkintotoimikunnista. Haastateltavien edustettavuuden kyseenalaistaminen tuli tällä tavoin hyvin taklatuksi, sillä tutkintotoimikunnat edustavat omalla alallaan koko Suomea. Lisäksi tutkintotoimikuntien jäsenet nimetään tehtäviinsä kolmikantaneuvottelujen pohjalta jolloin edunvalvojaintressit, tässä tapauksessa ensisijaisesti työnantajien edustajat, työntekijöiden edustajat ja opetusala pitävät huolen siitä, että tehtäviin valitaan päteviä henkilöitä (Opetushallitus 2015a, 61-62). Tämä näyttäytyi selkeästi paitsi haastateltavien pitkstä työkokemuksesta niin myös heidän vuosistaan näyttötutkintojärjestelmän parissa (Taulukko 1).

Haastateltu Tutkintotoimikunnan jäsen	Edustettava erikoisammattitutkinto	Työkokemus ko. näyttötutkinnon alalta	Kokemus näyttötutkinnoista	Tutkintotoimikunnan jäsenenä
Päällikkö	Johtamisen erikoisammattitutkinto	30 vuotta	16 vuotta	11 vuotta
Päällikkö	Viestinvälitys ja logistiikkapalvelujen erikoisammattitutkinto	30 vuotta	7 vuotta	3 vuotta
Johtaja	Ulkomaankaupan erikoisammattitutkinto	30 vuotta	19 vuotta	11 vuotta
Johtaja	Kiinteistöpalvelujen erikoisammattitutkinto	30 vuotta	21 vuotta	5 vuotta
Kouluttaja	Kiinteistöpalvelujen erikoisammattitutkinto	15 vuotta	11 vuotta	2 vuotta
Päällikkö	Tuotekehittäjän erikoisammattitutkinto	30 vuotta	12 vuotta	2 vuotta
Opettaja	Tekniikan erikoisammattitutkinto	20 vuotta	20 vuotta	5 vuotta
Opettaja	Tuotekehittäjän erikoisammattitutkinto	5 vuotta	20 vuotta	5 vuotta
Päällikkö	Johtamisen erikoisammattitutkinto	15 vuotta	20 vuotta	10 vuotta
Johtaja	Lukkoseppämestarin erikoisammattitutkinto	Yli 30 vuotta	10 vuotta	6 vuotta
Yrittäjä	Yritysjohdamisen- ja yritysneuvojan erikoisammattitutkinnot	24 vuotta	Yli 10 vuotta	2 vuotta

Taulukko 1: Haastateltujen henkilöiden kokemus näyttötutkinnoista

Kaikki haastateltavat olivat toimineet useita vuosia tutkintotoimikunnassa (Taulukko 1). Muutamia jopa yli kymmenen vuotta. Tutkimuksen tavoitteena oli haastatella tutkintotoimikunnan jäseniä liiketalouden ja kaupan sekä tekniikan ja liikenteen aloilta. Nämä alat valikoituvat kohteeksi sen tähden, että turvallisuusala kategorioidaan näyttötutkinnoissa tekniikan ja liikenteen alaan kuuluvaksi kun taas ammattikorkeakoulutasolla turvallisuus on sijoitettu kaupan ja hallinnon alle.

Tutkimuksen objektiivisuuden varmistamiseksi turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnosta vastaavan turvallisuusalan tutkintotoimikunnan jäseniä ei valikoitu tämän tutkimuksen teemahaastattelun kohteeksi. Sen sijaan yhtä turvallisuusalan tutkintotoimikunnan jäsentä haastateltiin turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksien toteuttamistapaan liittyen. Tämän haastattelun tarkoitus oli saada vahvistusta siihen, minkälaisilla näyttötehtävillä turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnossa käytetään. Turvallisuusalan toimijoiden äänet pääsevät paremmin kuuluviin tämän tutkimuksen rinnalla kulkevassa sähköisessä kyselyssä sekä tämän tutkimuksen jälkeen käynnistyvässä varsinaisessa käytännön kehitystyössä turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksiin liittyen.

Haastatteluissa edustetut tutkintotoimikunnat olivat viestinvälityksen ja logistiikkapalveluiden tutkintotoimikunta, lukitusalan tutkintotoimikunta, tuotekehitystyön tutkintotoimikunta, johtamisen tutkintotoimikunta, tekniikan erikoisammattitutkinnon tutkintotoimikunta, kiinteistöpalvelujen tutkintotoimikunta, yrittäjyysalan tutkintotoimikunta ja ulkomaankaupan tutkintotoimikunta. Näistä johtamisen, kiinteistöpalvelujen ja tuotekehitystyön tutkintotoimikunnat olivat edustettuina kahden haastateltavan voimin. Jokaisen tutkintotoimikunnan vastuulla oli useampiakin näyttötutkintoja, mutta haastattelujen osalta käsiteltiin ainoastaan erikoisammattitutkintoja. Täten tutkintojen tasolla haastatteluissa keskityttiin johtamisen erikoisammattitutkintoon, tekniikan erikoisammattitutkintoon, ulkomaankaupan erikoisammattitutkintoon, kiinteistöpalvelujen erikoisammattitutkintoon, lukkoseppämestarin erikoisammattitutkintoon, yritysjohtamisen- ja yritysneuvojan erikoisammattitutkintoihin, tuotekehittäjän erikoisammattitutkintoon sekä viestinvälitys ja logistiikkapalvelujen erikoisammattitutkintoon (Taulukko 1). Lukuisista yrityksistä huolimatta, teemahaastatteluun ei valitettavasti onnistuttu saamaan edustusta markkinointiviestinnän ja ympäristöalan erikoisammattitutkintojen vastaavista tutkintotoimikunnista.

Tutkintotoimikuntatyö on edustustyötä ja jäsenillä on lähtökohtaisesti mittava työkokemus edustamiltaan aloilta. Tämä kävi hyvin ilmi myös haastateltavien taustoista, sillä lähes jokaisella heistä oli työkokemusta yli 15 vuotta edustamiensa tutkintotoimikuntien aloilta. Vastausten vaihteluväli näyttötutkintoihin liittyvän kokemustaustan suhteen oli seitsemän ja 21:n vuoden välillä. Varsinaista tutkintotoimikunta työtä oli tehty kahdesta yhteentoista vuotta. Kuusi haastateltavaa edusti tutkintotoimikuntatyössä työnantajapuolta ja neljä opetusalaa. Vain yksi vastaajista edusti työntekijöitä. Edustettavuudessa onkin havaittavissa selvää harkinnanvaraisuutta haastateltavien valinnan suhteen, sillä työelämälähtöisyys käsitettiin tämän tutkimuksen yhteydessä syleilevän lähimmin juuri elinkeinoelämän intressejä ja näin ollen työnantajan edustajia myös tavoiteltiin voimakkaammin haastateltaviksi.

4.3 Haastattelujen toteutus

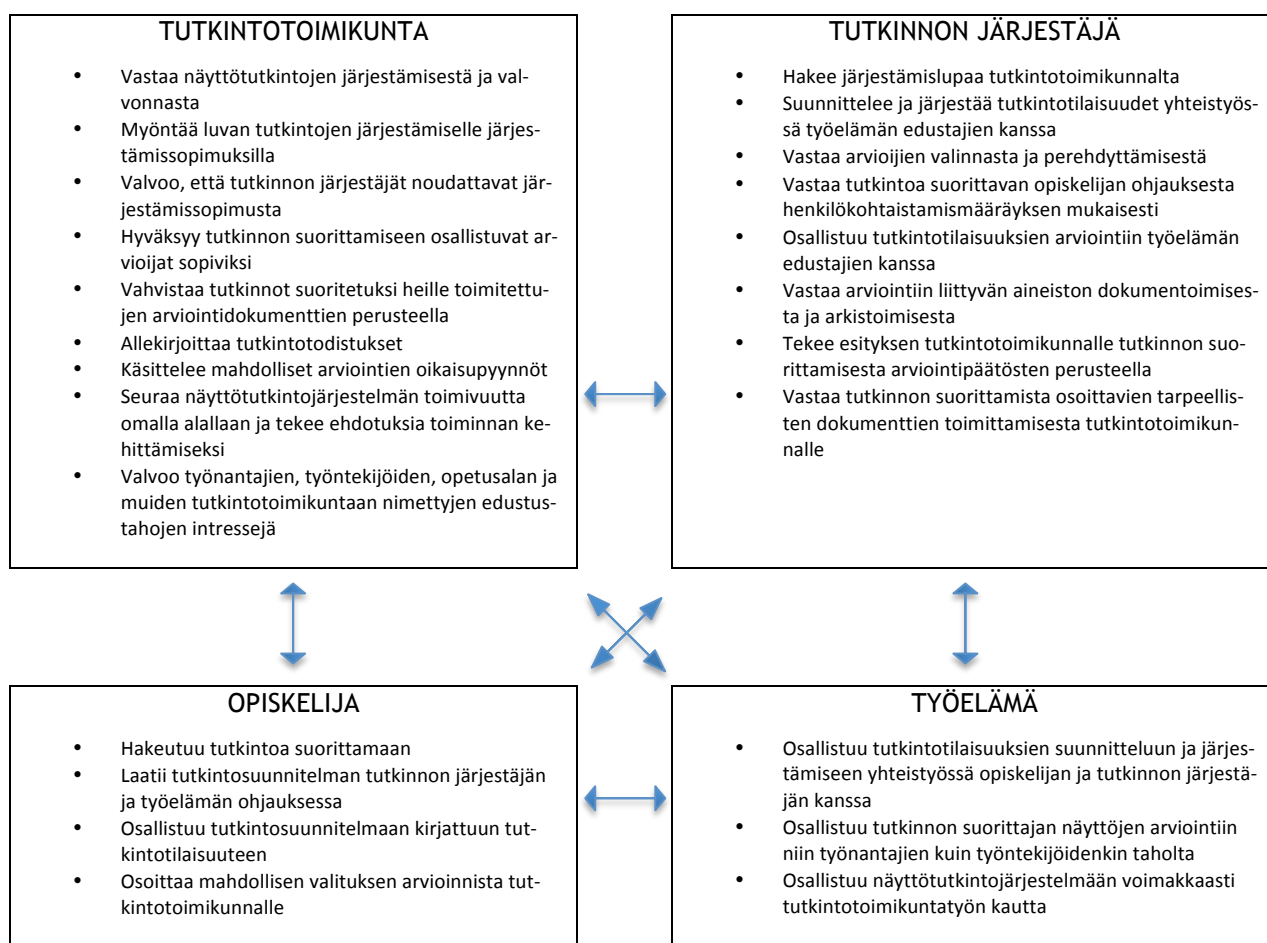
Haastattelujen organisoiminen oli yllättävän vaivatonta, mikä ilmensi hyvin haastateltavien motivaatiota tiedon jakamiseen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 36). Tätä samaa ei voi sanoa samaan aikaan käynnistetyistä ja samaan aihepiiriin liittyvästä sähköisestä kyselystä jonka vastausmäärät ovat tätä kirjoittaessa noin viiden prosenttiyksikön luokkaa. Haastatteluajat ja tutkimuksen tarkoituserät käytiin läpi haastateltavien kanssa puhelimitse ja tässä yhteydessä myös korostettiin sitä, että haastateltavien ei tarvitse valmistautua mitenkään tulevaa haastattelua varten. Varsinaiset haastattelut päästiin toteuttamaan kuukauden sisään ensikontaktista syys-lokakuun aikana 2015 (Liite 2). Kolme haastattelua toteutettiin puhelimitse ja kahdeksan henkilökohtaisen tapaamisen yhteydessä pääkaupunkiseudulla. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sanantarkasti aineiston myöhempää analysointia varten. Itse haastattelutilanteet kestivät noin kahdestakymmenestä minuutista aina noin tuntiin asti.

Haastattelu toteutettiin puolistrukturoidusti siten, että etukäteen kirjattuja teemakysymyksiä oli kaiken kaikkiaan seitsemän kappaletta (Liite 1). Nämä toimivat ikään kuin haastattelun käsikirjoitettuna runkona, mutta samanaikaisesti ne sallivat tapauskohtaisen improvisoinnin sen mukaan miten haastateltavat ymmärsivät kysymykset ja minkälaista sisältöä he vastauksiinsa antoivat. Esimerkiksi useimpien kysymysten kohdalla oli tarpeellista kysyä tarkennusta, sillä muutoin vastaus olisi jäänyt perin ohkaiseksi. Tämä ei ole mitenkään poikkeuksellista, sillä jokainen haastateltava tulkitsee kysymykset omista lähtökohdistaan, tulkitsee haastattelijan motiiveja ja näin ollen he myös antavat vastauksensa sen perusteella minkä he itse kokevat relevantiksi (Alasuutari 2011, 149). Ennen viimeistä kysymystä, haastateltaville annettiin lyhyt oheismateriaali vastaamisen helpottamiseksi. Puhelinhaastattelujen yhteydessä oheismateriaali toimitettiin sähköpostitse. Viimeinen ja samalla 19. kysymys käsitteli turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksien toteuttamista ja koska tutkimuksen lähtöoletuksena oli se, että haastateltavat eivät tunne kyseistä tutkintoa, niin heille annettiin oheismateriaalina tutustuttavaksi otsikkotasoinen kuvaus turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkinnon osista (Liite 1).

5 Tutkimustulokset

Tämän tutkimuksen tuloksia tarkastellaan kahden eri lähestymistavan kautta. Ensimmäinen tutkimusongelmaan liittyvä toimintaympäristö on ollut tarpeen kuvata tähän alkuun yksinkertaisemmassa muodossaan kokonaiskuvan selventämiseksi. Toisaalta teemahaastattelujen tulokset muodostavat oman erillisen kokonaisuutensa, jotka on tarpeellista käsitellä erikseen tämän jälkeen. Tarkastelutavat täydentävät toisiaan.

Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto on osa näyttötutkintojärjestelmää, mikä puolestaan on muovautunut nykyiseen muotoonsa yli kahdenkymmenen vuoden systemaattisen työn ja kehityksen kautta. Näyttötutkintojärjestelmä muodostaa asiaan perehtymättömille varsin kompleksisen kokonaisuuden pelkästään runsaan lainsäädännön kautta, puhumattakaan lukuisista viranomaistahoista ja muista toimijoista joilla on merkittävä rooli näyttötutkintojärjestelmässä. Tässä tutkimuksessa näyttötutkintoihin vaikuttavat toimijat on pyritty kuvaamaan vain välttämättömiltä osin. Alla olevassa kuviossa (Kuvio 4) on soveltaen ja kootusti kuvattuna näyttötutkintojärjestelmän eri toimijoiden välisiä suhteita ja vastuualueita (Raivola ym.2007, 13; Opetushallitus 2015a, 17-19).

Kuvio 6: Näyttötutkintojärjestelmän toimijoiden väliset vaikutussuhteet

Oheinen kuvio täydentää aiemmin esitettyjen kuvioiden kaksi ja kolme muodostamaa kuvaa tutkinnon suorittamisesta (Kuvio 6). Lisäksi se osoittaa näyttötutkintojärjestelmän keskeisten periaatteiden kolmikannan ja yhteistyön toteutumisen käytännön tasolla. Näiden yhteisvaikutuksesta syntyy myös koko näyttötutkintojärjestelmän työelämälähtöisyyden perusta. Huomioitavaa on toki se, että kuvion listaus ei ole kattava vaan esille on otettu vain tämän tutki-

muksen toteuttamisen kannalta relevantit yksityiskohdat ja toimijat. Merkille pantava yksityiskohta on myös se, että kaikki mainitut toimijat ovat jollain tapaa vaikutuksissa keskenään.

Edellä mainittujen kuvioiden muodostamaa kokonaiskuvaa tutkintojärjestelmästä on mahdollista täydentää vielä prosessikuvauksella itse tutkinnon suorittamisesta. Varsinainen tutkimuskohde saa näiden yhteysvaikutuksesta visuaalisen rautalankamallinsa mahdollistaen aiheeseen perehtymättömänkin pääsyn samalle sivulle näyttötutkintojärjestelmän periaatteista. Näistä lähtökohdista tutkinnon suorittamista voi kuvata alla olevan etenemismallin mukaisesti (Kuvio 7).

Kuvio 7: Tutkinnon suorittamisprosessin vaiheet

Oheinen kuvio on karkea yksinkertaistus tutkinnon suorittamiseen liittyvistä vaiheista, mutta se paitsi kirkastaa aiemmin kirjoitettua kuvausta tutkinnon suorittamisesta, niin myös korostaa eri vaiheiden välisen järjestyksen ehdottomuuden (Kuvio 7). Koko prosessi saa alkunsa opiskelijakohtaisen tutkinnon suorittamissuunnitelman laatimisesta. Tämä pitää sisällään tutkintotilaisuuksien suunnittelun, jota voidaan kutsua myös näyttösuunnitelmaksi. Kun näytöt on tarkoitus suorittaa työpaikalla aitojen työtehtävien yhteydessä, niin tällöin tutkinnon suorittamissuunnitelma yksilöityy kuin itsestään tutkinnon suorittajan näköiseksi ja työelämälähtöisyys olisi mukana prosessissa aivan alusta alkaen.

Kuvion kohdat kaksi, kolme ja neljä korostavat tutkintotilaisuuksiin liittyvää työelämälähtöisyyttä, yhteistyötä ja arvioinnin merkitystä osana koko prosessia. Toisin sanoen, yhtäkään välivaihetta ei ole mahdollista jättää tästä pois, mutta estettä ylimääräisten vaiheiden tai päällekkäisten prosessien lisäämiselle ei sinällään ole. Tutkinnon suorittajan henkilökohtaistaminen on esimerkki viimeksi mainitusta.

Teemahaastattelujen tulokset on purettu auki seuraaviin kappaleisiin. Näitä tarkastellaan pääosin saatujen vastausten muodostamien teemojen valossa. Vertailupohjaa teemahaastattelujen tuloksille on tässä yhteydessä haettu vuonna 2014 toteutetusta kansallisesta näyttötutkintojen arviointitutkimuksesta. Kyse on tässä tapauksessa kuitenkin vain kuvauksellisesta vertailusta, eräänlaisesta vuoropuhelusta, sillä arviointitutkimus toteutettiin sähköisenä kyselynä kun taas tämän tutkimuksen taustalla on henkilökohtaiseen tapaamiseen perustuvat haastattelut. Näin ollen saadut vastaukset eivät ole täysin vertailukelpoisia keskenään.

Haastattelun kysymykset oli nidottu alun perin sellaisiin teemoihin kuin työelämän tarpeet, tutkintotoimikunnan rooli ja tutkintoprosessin sekä näyttölomakkeiden toimivuus. Etukäteen valitut teemaperäiset tarkastelukulmat kuitenkin muuttuivat matkan varrella hieman sen mukaan miten tietyt teemat toistuivat kaikkien haastateltavien vastausten kohdalla. Tästä johdun haastattelujen tuloksia on nyt tarkasteltu muun muassa turvallisuusvalvojateeman kautta. Tutkintoprosessin ja näyttölomakkeiden toimivuus tulee suurimmaksi osakseen käsitellyksi puolestaan byrokratia-teeman yhteydessä. Lisäksi haastatteluista saatiin koko joukko erinomaisia huomioita turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksien toteuttamiseksi.

5.1 Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkintoon liittyvä ammatti

Yksi haastattelujen yllättävimmistä huomioista liittyi siihen, että turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkintoon kytkeytyvät työtehtävät olivat monelle vastaajalle epäselviä. Onneksi näissä tapauksissa tätä epävarmuuden tilaa uskallettiin selvittää tarkentavalla kysymyksellä ennen vastaamista varsinaiseen tutkimuskysymykseen. Haastateltaville annetut selvennykset olivat lähinnä otteita turvallisuussuunnittelu-tutkinnon osan ammattitaitovaatimuksista, sillä yksiselitteistä vastausta turvallisuusvalvojan työstä ei pystytty antamaan.

”Mitä tämmönen turvallisuusasiantuntija tekee tai turvallisuusvalvoja?”

- Päällikkö 54v.

Toki tutkimuksen toteuttamisessa lähdettiin liikkeelle alunperinkin siitä olettamuksesta, etteivät vastaajat ole perehtyneet mainitun tutkinnon perusteisiin, mutta haastattelujen yhteydessä annetun oheismateriaalin uskottiin tarjoavan implisiittisiä ajatusmalleja erikoisammattitutkinnon piiriin kuuluvista tehtävistä turvallisuusosalta. Sinällään tämä perehtymättömyys oli myös toivottua, sillä tällä tavoin kysymykseen 19 saatiin mukaan laatikon ulkopuolista ajattelua (Liite 1).

”Sitäkin oon joskus miettiny et mitä tää tarkoittaa tää turvallisuusvalvoja? Et onkse tämmönen henkilö, joka vastaanottaa ihmisiä jossakin tuolla infossa vai

mikä se on? Mikä sen on, mihin tätä on aikanaan haettu tätä nimikettä. Mikä sen ammatti tavallaan on?”

- Johtaja 61v.

Muutamit haastateltavat hakivat lähestymiskulmaa turvallisuusvalvojan ammattiin vartijan ja aulapalvelijan töistä, mikä ei suorasanaisesti vastaa erikoisammattitutkinnon tasoa vaan sopii paremmin esimerkiksi vartijan ammattitutkinnon yhteyteen. Lukitusalan tutkintotoimikunnan jäsenen huomio turvallisuusvalvoja-nimikkeen taustatekijöistä on kuitenkin erinomainen. Tämän selvittämiseksi pitäisi palata noin 17 vuoden päähän vuoden 1998 tutkinnon perusteita laatineen työryhmän ajatuksiin ja taustamateriaaleihin. Teemahaastattelujen yhteydessä syntyikin ajatus siitä, että vastaako turvallisuusvalvojan-nimike enää nykyään niitä ajatuksia mitä sille aikanaan annettiin? Haastateltavien antamien vastausten perusteella voidaan ainakin kyseenalaistaa se, että turvallisuusvalvojan-nimike linkittyisi automaattisesti esimies- ja asiantuntijatason tehtäviin. Toisaalta on myös syytä muistaa se tosiseikka, että turvallisuusalan perustutkinnon tutkintonimike on turvallisuusvalvoja viitaten näin sanotusti alan ruohojuuritason tehtäviin. Kaikkien vastaajien osalta tätä epä tietoisuutta ei kuitenkaan syntynyt vaan turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto nähtiin myös loogisena kokonaisuutena ja täten myös ilmentävän alalla vaadittavaa erityistä asiantuntemusta.

”Minun mielestä tuon voi hyvin tehdä ihan käytännön työtehtävissä. Ne jotka rupee tota turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkintoa suorittaa ni mä olettaisin et he on semmosessa asemassa organisaatioissa.”

- Opettaja 61v.

”Tuntuu nää sisällöt kuitenkin kauheen järkeviltä tässä näin niinku nopeasti ajateltuna, että totta kai ihmisen pitää tehdä, kyetä tekemään suunnittelua ja se et se perustuu varmasti lainsäädäntöön. Mää mietin, että voisko nää niinku yhdistää?... tietysti on varmaa, että että kyllä nyt lainsäädäntö on nimenomaan tälläsessä tehtävässä täytyy tuntea aika hyvin ja sehän on nyt väistämättä joku kirjallinen koe”

- Pällikkö 58v.

Siinä missä turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto nähtiin esimiesasemaa ilmentävänä tutkintona, niin samanaikaisesti siinä todettiin itsestään selvästi potentiaalia työelämässä toteutettaviin tutkintotilaisuuksiin. Ja ikään kuin vastapoolina tälle huomiolle, vastaajat kyseenalaistivat turvallisuuslainsäädännön aseman itsenäisenä tutkinnon osana. Näistä teemoista lisää yksityiskohtia seuraavissa kappaleissa.

5.2 Työelämälähtöisyys ja työelämän tarpeet näyttötutkinnoissa

Haastattelun yhtenä teemana oli arvioida työelämälähtöisyyden toteutumista muiden alojen erikoisammattitutkinnoissa. Teeman taustalla on Opetus- ja kulttuuriministeriön näyttötutkin-
tojärjestelmän kehittämisen väliraportin tulokset, jossa työelämälähtöisyyden vahvistaminen
on todettu keskeiseksi kehittämiskohteeksi (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014). Haastatelta-
vilta kysyttiin suoraan mielipidettä siihen, että miten heidän edustamansa tutkinto vastaa
työelämän tarpeita (Liite 1). Lisäksi aihetta sivuttiin paikka paikoin koko teemahaastattelun
ajan. Tutkintotoimikuntien edustajien vastauksissa oli havaittavissa jopa pientä ylpeyttä
edustamiensa tutkintojen työelämälähtöisyyksien puolesta. Työelämälähtöisyyttä voi hakea
yleisellä tasolla myös sitä kautta, että tutkintotodistus ikään kuin virallistaa työntekijän am-
matillisen osaamisen (Viinamäki & Selkälä 2015, 250). Näin myös yksi teemahaastatteluun
osallistuneista on tehnyt.

”Voisin niinku tutkintojen määrän perusteella ajatella, että ilmeisesti yllättä-
vänkin hyvin... kyllä mulla on se käsitys, että se niinku kohtalaisen hyvin vas-
taa... se on vähän niinku sertifikaatti siitä, et tekee tuonkaltaisia tehtäviä ja
on ehkä joskus onnistunutkin niissä”.

- Pällikkö 58v.

”Jo lähtökohtaisesti sitten haluttiin kehittää tutkinto joka vastaa työelämän
tarvetta ja toki se tietysti näyttötutkinnoissa on lähtökohta muutenkin...se pa-
laute mikä nyt ollaan saatu kentältä, siis tutkinnon järjestäjiltä, myöskin ehkä
työelämän edustajilta, niin on ollut aika myönteistä et tää versio mikä meillä
nyt on tutkinnosta, niin vastaa enemmän sitä työelämän tarvetta.”

- Pällikkö 61v.

”Tutkinnot suoritetaan työelämässä eli pitää olla työpaikka ja olla se esimiehen
rooli, missä se tutkinto suoritetaan, ne lähtökohdat ja. Minun mielestä se tekee
siit sen et se täyttää hyvin ne työelämän vaatimukset.”

- Opettaja 65v.

”Se tutkintohan on tavallaan työelämälähtöinen. Elikkä se ei oo missään demo-
ympäristössä tehty. Jotain suorituksia saattaa olla, mutta lähtökohtaisesti se on
työelämässä tehty ne näytöt”

- Johtaja 61v.

Muutaman vastaajan kohdalla työelämälähtöisyyttä perusteltiin sillä, että tutkinnon perusteet
on laadittu yhteistyössä työnantajien kanssa. Toisaalta taas korostettiin työelämän kanssa

käytävää jatkuvaa vuoropuhelua ja sitä, että mikäli tutkinto ei olisi enää työelämälähtöinen niin tästä saataisiin palautetta välittömästi. Jos työelämälähtöisyyttä tarkastelee puhtaasti tutkintotoimikuntien työnantajaedustajien vastausten perusteella, niin erikoisammattitutkinto soveltuu lähinnä pitkän työuran tehneille alan ammattilaisille (Viinamäki & Selkälä 2015, 250). Yksikään haastatteluun vastanneista ei ottanut tällaista lähestymistapaa vastauksiinsa.

”Voin sanoa, että kyllä ne vastaa työelämää koska tota toi, sitä on kirjoitettu työelämän jengeissä.”

- Johtaja 54v.

”Tää mejän tutkinto alunperinkin, niin tää oli hyvin voimakkaasti, työnantaja oli siinä mukana. Saatiin se, voisko nyt sanoo näin, et saatiin se työelämälähtöiseksi. Se ei ole paperinmakuinen. Siellä on muutamia kohtia mitä totta kai pitäis uudista, mutta siis lähtökohtaisesti se vastaa edelleen minun mielestäni hyvin, mitä tämän päivän työelämässä vaaditaan.”

- Pällikkö 54v.

”Tää on sellanen tutkinto, että siitä tulee kyllä tosi ripeesti palautteet jos ei se vastaa sitä työelämää”

- Pällikkö 53v.

Viimeisemmässä kansallisessa näyttötutkintojen arviointitutkimuksessa tutkintotoimikuntien työnantajaedustajat kuvasivat koko näyttötutkintojärjestelmän parhaimmiksi ominaisuuksiksi työelämälähtöisyyden, käytännönläheisyyden, tutkinnon suorittamisen joustavuuden sekä tutkintojen riippumattomuuden ammattitaidon hankkimistavasta (Viinamäki & Selkälä 2015, 253). Näyttötutkintojen suorittamisprosessi ikään kuin pitää sisällään työnantajan tarpeiden huomioimisen, josta saatiin viitteitä myös tässä tutkimuksessa. Tästä huolimatta työelämän tarpeiden toteutumisessa nähtiin myös haasteita. Haastatteluissa esiin tullut kritiikki kohdistui lähinnä valmistavan koulutuksen ajantasaisuuteen sekä huoleen siitä, että työnantajien pitäisi pystyä luottamaan tutkinnon suorittaneiden osaamistasoon. Näille kommenteille löytyi vastaavuutta myös arviointitutkimuksen tuloksista (Viinamäki & Selkälä 2015, 254).

”Työelämävastaavuus ei ole aina ihan sitä luokkaa koska, se on oppilaitoksille, se on aina kustannus jos pitää olla aina sitä uusinta uutta... se on aika turhauttavaa jos opetetaan semmosilla laitteilla mitä ei oo enää markkinoilla. Opetetaan uusia naamoja tuolla, sitten tullaan tonne työelämään ja sitten ruvetaan puhumaan näistä tän päivän laitteista”

- Johtaja 61v.

”Sanoisin et niinku työnantajan näkövinkkelistä, että kun heille tulee tietyn tutkinnon suorittanut henkilö, niin se odotusarvo siellä on kuitenkin et joo, et nyt tää asia on hanskassa”

- Johtaja 56v.

Saatujen vastausten monipuolisuus osoitti erinomaisesti kuinka työelämälähtöisyys voidaan ymmärtää monella eri tavalla. Kaikki vastaajat tuntuivat olevan kuitenkin yksimielisiä siitä, että työelämälähtöisyyden kivijalkana toimii tutkinnon perusteet. Sitä kautta työelämälähtöisyys ikään kuin jalkautuu eteenpäin ja rooliin astuvat käytännön sovellutukset niin oppilaitoksissa kuin tutkintotilaisuuksissakin. Saatujen vastausten perusteella syntyi kuitenkin vaikutelma siitä, että työelämälähtöisyys toteutuu myös käytännössä varsin hyvin.

5.3 Tutkintotoimikuntatyö ja byrokraattisuus näyttötutkinnoissa

Haastateltavat antoivat yleisesti ottaen arvoa tutkintotoimikuntien tekemälle työlle. Työ koettiin tärkeäksi ja muutamissa tapauksissa tunnustusta jaettiin varta vasten myös edellisten tutkintotoimikuntien jäsenten aikaansaannoksille kuten tutkinnon perusteiden laadintatyölle. Haastateltavat kokivat laajasti, että tutkintotoimikunnalla on iso rooli näyttötutkintojärjestelmän kehittämisessä ja tälle kehitystyölle koettiin olevan edelleen tarvetta. Lisäksi vastauksissa korostettiin muiden toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön merkitystä parhaiden käytäntöjen löytämiseksi.

”Vois tietysti sanoa, et varmaan niin kun aina ja kaikissa tutkinnoissa, nii tutkintotoimikunta on yleensä hyvin keskeisellä sijalla siinä kun tutkinnon perusteita laaditaan ja muokataan ja päivitetään... ja tietysti sitten tässä prosessissa on erittäin iso vastuu oppilaitoksilla ja arvioijilla ja siinä vaiheessa kun he on työnsä tehneet, kattoneet, että niinkö paperilta et niinkö ihminen on toiminut kriteerien mukaisesti ja katsotaan, että hän on tutkinnon tai tutkinnon osan suorittanut, niin ei meillä siihen oo sit enää, et me ollaan kumileimasimia siinä vaiheessa”

- Päällikkö 58v.

”Kyllähän tutkintotoimikunnan pitäis löytää lisää nopeutta, lisää joustavuutta siihen työn tekemiseen”

- Kouluttaja 56v.

”tämä yhteistyö ehkä näitten oppisopimustoimistojen kanssa, niin siihen kaipaisi kyllä sujuvuutta ja sieltä tuntuu tätä byrokratiaa kyllä kans löytyvän et se on kyllä vähän semmonen oma maailmansa kanssa.”

- Päällikkö 54v.

”Positiivist palautetta kuullu näiltä muiltakin tutkintotoimikunnan jäsenilt joskus, muilta aloilta, että teillä on hyvät lomakkeet, et meidän pitäs kehitellä samantyyppinen”

- Opettaja 65v.

Vaikka yhteistyön potentiaali ja tarpeellisuus tunnustettiin, niin samanaikaisesti siinä nähtiin myös perustavaa laatua olevia ongelmia. Arviointitutkimuksen yhteydessä tutkintotoimikuntien työelämäedustajat osoittivat voimakasta kritiikkiä oppilaitosten yhteistyön laatuun ja määrään työelämän kanssa (Viinamäki & Selkälä 2015, 254). Haastattelussa tutkintotoimikuntien jäsenet puolestaan korostivat omaa rooliansa oppilaitoksiin päin avunantajina, toiminnan laadun tarkkailijoina sekä byrokraattisuuden liudentajina.

”Siis tän järjestelmän luonnehan on se, et se perustuu luottamukseen. Ja me ollaan tehty järjestämissopimus tutkinnon järjestäjän kanssa joka sit toivottavasti huolehtii siitä omasta osastaan. Mut niinku sanoin, meillä on valvontatehtävä ja siihen liittyen nää valvonta- ja vierailukäynnit”

- Yrittäjä 51v.

”Me ollaan varmaan vuoden ajan keskusteltu siitä, että minkä tähden meille pitää todistella vielä siinä suorittajakohteisessa yhteenvedossa sitä, että oppilaitos toteuttaa tutkinnot kuten tutkinnon perusteissa edellytetään?”

- Opettaja 61v.

”Me ollaan ainakin keskusteltu tutkintotoimikunnassa siitä, että meitä ei kiinnosta, että mitä se tutkinnon suorittaja on tehny suorittaakseen sen tutkinnon vaan miten se on suorittanu sen.”

- Päällikkö 53v.

”Meidän pitää luottaa siihen, että oppilaitosten tutkintovastaavat pitävät homman ruodussa”

- Kouluttaja 56v.

”Tutkintotoimikunnan tehtävä on auttaa oppilaitoksia toimimaan joustavasti ja helposti niiden tutkintojen kanssa. Et ei me omalla toiminnallamme aiheuteta ylimääräistä byrokraattista työtä sinne oppilaitoksiin päin.”

- Opettaja 61v.

Vertaillen arviointitutkimuksen tuloksia tämän tutkimuksen haastatteluihin, niin silmiinpistävä ero löytyy vastausten asenteissa. Arviointitutkimuksen tuloksista saa sellaisen kuvan, että kaikki on pielessä kun taas haastateltavilla oli pragmaattisempi ja maltillisempi lähestymistapa epäkohtien esilletuontiin. Lisäksi arviointitutkimuksessa nostettiin esille tutkintotoimikuntatyön rahallisen korvaamisen välttämättömyyden kun taas haastateltavat eivät ottaneet tätä puolta puheeksi ollenkaan. (Viinamäki & Selkälä 2015, 254)

Näyttötutkintojärjestelmästä tuntuu löytyvän ainakin yksi sellainen tekijä joista vastaajat tuntuvat olevan samaa mieltä. Sitä pidetään osittain sekavana johtuen näyttötutkintojärjestelmän moniportaisuudesta ja byrokraattisuudesta (Viinamäki & Selkälä 2015, 254). Kyse on myös byrokratian runsaudesta ja siitä kuinka välttämättömäksi se koetaan. Byrokratia tuntuu konkretisoituvan erilaisten dokumenttien ja lomakkeiden suureen määrään ja tämä koetaan hankalana sekä toimintaa hidastavana tekijänä. Myös Opetus- ja Kulttuuriministeriö on todennut, että valitettavan suuri osa tutkintotoimikuntien työmäärästä osuu liiallisen byrokratian piiriin, tarkemmin sanottuna todistusten tarkastamiseen ja erilaisiin kokousteknisiin asioihin (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014).

”Se palaute minkä mä saan ainakin tota yksittäisiltä suorittajilta, niin ne ehkä toivois, että ne olis vielä simppelempiä ja helpompia.”

- Johtaja 56v.

”Kyllähän siellä on vähän sitä byrokraattisuuden vikaa... että sen mä nään niinku ongelmana tässä järjestelmässä, että tää on vähän, tai ei vähän ollenkaan, tää on turhankin byrokraattinen. Että tää sen nopeuttaminen on yks semmonen johon on tähdätty tällä, että siirryttiin nyt optimaan ettei tarvis nyt niitä”

- Kouluttaja 56v.

”Byrokratiaa on liikaa ja muuta. Byrokratia, niin kauan kun raha liikkuu nii, joku tarvii jotain dokumentteja siitä, että on tehty jotain”

- Yrittäjä 51v.

Tästä vallitsevasta epäkohdasta huolimatta, vastaajat näkivät keinoja byrokratian keventämiseksi. Ensimmäisenä haasteena tässä nähtiin usein vanhojen käytänteiden kyseenalaistaminen ja eräänlainen laajempi asennemuutos. Useat tutkintotoimikunnat olivat tehneet paljon töitä sen eteen, että byrokratiaa oli saatu pienemmäksi ja siitä huolimatta kehitysehdotukset foku-soituivat enemmissä määrin juuri tuon byokraattisuuden vähentämiseen tähtääviin toimiin. Ratkaisuja haettiin niin tekniikan kuin selkeämpien lomakkeidenkin kautta.

”Mikään määräys ei kauheeta paperinippua edellytä eikä lainsäädäntö.”

- Päällikkö 61v.

”Kuitenkin on aika yksinkertaisesta asiasta kyse. Että ammattilainen osoittaa oman ammattitaitonsa. Siinä se on. Että jotenkin kun me hypätään tähän näyttötutkintomaailmaan, niin meillä rupee kasvamaan semmonen pieni byokraattipiru tohon olkapäälle, joka rupee niinku monimutkaistamaan asioita”

- Johtaja 54v.

”Kyllähän nää tietojärjestelmät, ne on semmonen mikä siinä nyt tökkii et niitä tietysti sähköseen muotoon mahdollisimman paljon. Ja sitten toimiviksi ne kaikki lomakkeet et eihän ne nyt ihan toimi niinku pitäis. Mahdollisimman vähän papereita ja myöten saatais sitä sujuvuutta siihen.”

- Päällikkö 54v.

”Oikein isoilla pölkkykirjaimilla haluaisin tän asian tuoda. Kaikki tää lomake-show pitäis saada, tämmönen paperilippulappujen täyttäminen pitäis, niin siitä pitää päästä irti ja ne pitää saada aitoon sähköiseen muotoon. Helpoksi sille tutkinnon suorittajalle, helpoksi oppilaitokselle tehdä.”

- Opettaja 61v.

Ottaen huomioon se, että kuinka paljon lainsäädäntöä ja erinäisiä viranomaismääräyksiä näyttötutkintojärjestelmän ympärille on linkitetty, niin tuskinpa byrokratiaa täysin pakoon pääsee. Näistä ohjaavista rajoituksista huolimatta osa tutkintotoimikunnista oli onnistunut ottamaan kehitysaskeleita toiminnan nopeuttamisen suuntaan työllistämättä ketään osapuolta sen enempää. Tällä tasolla monella tutkintotoimikunnalla olisi varmasti opittavaa toisiltaan. Tutkintotoimikuntien työtä ja tavoitteita on kuvattu tarkemmin seuraavassa luvussa.

5.4 Turvallisuusvalvojen tutkintotilaisuuksien kehittäminen

Haastattelun viimeisessä kysymyksessä keskityttiin turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksien kehittämiseen. Vaikkei vastaajilla ollut yhtä poikkeusta lukuun ot-

tamatta aikaisempaa kokemusta mainitun tutkinnon sisällöstä, niin annetun oheismateriaalin turvin heille muodostui hyvin perusteltuja mielipiteitä tutkintotilaisuuksien toteuttamistavoista. Suurin osa kommenteista liittyi vaateeseen järjestää tutkintotilaisuudet suoraan työelämässä aitojen työtehtävien yhteydessä simuloitujen oppilaitos näyttöjen sijaan.

”Tietysti periaate mikä näis kaikis pitäis olla, että työelämälähtöisesti”

- Päällikkö 58v.

”Kyllähän se vähän niinkun kaikissa muissakin, niin pääasia tulee siellä tekemisessä. Jos lähtee ihan siitä peruslähtökohdasta. Olikohan se arvioinnin oppaassa, jossa sanotaan, että tutkinnon suorittaminen ei eroa henkilön normaaleista työtehtävistä muuten kuin siten, että häntä arvioidaan. Siis ei eroa normaaleista työtehtävistä piste.”

- Johtaja 54v.

”Sitä voitais tehdä niinku vähän eri tavalla, enemmän työelämälähtöisesti.”

- Johtaja 56v.

”Eihän se näin pitäisi mennä tällaisessa näyttötutkinnossa. Kyllä turvallisuusvalvoja sitä arjen työtä tekee siellä käytännössä, niin en mä nyt oikein muuta keksi. Näyttötutkinnon keskeinen ajatus on kuitenkin että se osaaminen osoitetaan siellä arjen työssä. Eihän sitä muuten voi oikeestaan osoittaa ja arvioida arjen työssä. Et sä millään paperitenteillä osota sitä miten sä arjessa hoidat nää hommat”

- Päällikkö 61v.

Simuloituja oppilaitosnäyttöjä on kyseenalaistettu myös tutkintoa suorittavien opiskelijoiden puolelta. Vaikka oppilaitosympäristöissä toteutetut tehtävät todettiin tutkinnon perusteiden ja ammattitaitovaatimusten mukaisiksi, niin tutkinnon suorittajat ihmettelivät lähinnä sitä, että miksei kyseisiä tehtäviä suoritettu aidoissa työympäristöissä (Veki 2015, 78). Toisaalta työelämänäyttöjen toteuttamisessa on nähty myös haasteita eikä simulaatioidenkaan mahdollisuutta ole haluttu sulkea kokonaan pois. Esimerkiksi kansallisen arviointitutkimuksen yhteydessä tutkintotoimikuntien vastaajat ehdottivat tarkempaa määrittystä sillä mitä tutkinnon osio voisi suorittaa simulaationa ja mitkä osiot olisi puolestaan pakko osoittaa aidoissa työtehtävissä (Viinamäki & Selkälä 2015, 283). Tämän tutkimuksen yhteydessä oli mielenkiintoista havaita sama perustelu sekä työelämänäyttöjä puoltavana että haastavana tekijänä.

”Aivan ehdottomasti ainakin työelämälähtöisinä, ihan käytännön tilanteissa. Itse asias moni varmaan pystyykin ihan hyvin tekemään sillai. Ei ainakaan mitään keksittyjä tilanteita, ei missään tapauksessa, vaan he ovat tekemisissä ihmisten kanssa ja siellä aina sit voi sattua ja tapahtua kaikenlaista, niin käytännön tilanteissa ehdottomasti... sä käyttäydyt erilaila kuin se, että sulla on näytetty tilanne. Näytetyssä tilanteessa sä pystyt kontrolloimaan sitä, et mä koko ajan teen niin ku by the book, mutta sitten ku sulla on oikea tilanne, niin siinähan voi tulla vaik mitä”

- Päällikkö 54v.

”ehkä niit on vaikee viedä sinne työelämään, koska jos nyt puhutaan vartiointialasta, niin siellä yleensä, siel on vastapuolena ihminen eikä laite. Meillä se on varsin helppoo kun on laitteiden kanssa. Ne käyttäytyy aina samalla tavalla. Et sä voi ihmisen kanssa demonstroida jotain tilannetta, missä tarvitaan mahdollisesti voimankäyttöä tai jotain muita. Jokainen vastaantuleva ihminen käyttäytyy eri tavalla.”

- Johtaja 61v.

Haastateltavat antoivat myös palautetta turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkimuksen osista. Näiden osalta kommentointi keskittyi lähinnä turvallisuuslainsäädännön ja turvallisuussuunnittelun arviointiin siinä missä muut tutkimuksen osat sivuutettiin lähestulkoon kokonaan. Suurin osa haastateltavista kiinnittikin välittömästi huomiota turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon rakenteessa olevaan turvallisuuslainsäädäntö-nimiseen tutkimuksen osaan. Tämän asiakokonaisuuden arvo tutkimuksen osana kyseenalaistettiin laajasti muun muassa sen tähden, että tutkimuksen osan arviointi yhdistettiin kirjalliseen tenttiin. Kritiikki on ymmärrettävä ennen kaikkea työelämänäyttöjä puoltavana argumenttina. Toisaalta kansallisen arviointitutkimuksen tulosten perusteella tutkintotoimikuntien jäsenet eivät pitäneet lainsäädännön tuntemusta kovin tärkeänä, joten on mahdollista, että myös tämä puoli näyttäytyi haastateluissa annettujen vastausten taustalla. (Viinamäki & Selkälä 2015, 264)

”Tämä turvallisuuslainsäädäntö on tietysti niinku semmonen asia jonka osaamisen näyttäminen työtä tekemällä on kyllä äärimmäinen haaste”

- Kouluttaja 56v.

”Lainsäädäntö on valitettavasti tenttityyppinen, riippuen siihen kuinka tarkkaan sitä halutaan kysellä. Siit ei paljon siitä muuks muutu.

- Yrittäjä 51v.

”Et eiks turvallisuuslainsäädäntö oo semmonen niinku taustaelementti ja pohjana tälle työlle?” ... ”jos mä ajattelen tätä meidän tutkintoo tai haen vertailu-

kohtaa tälle, niin kyllähän toki johtajankin pitää tietää lainsäädäntö, mut se on siellä tutkinnon sisällä yhtenä elementtinä, joka ohjaa sitä johtajan toimintaa” ... ”mä ymmärrän työelämän tutkinnot ja nimenomaan tän näyttötutkintoajatuksen niin, että siinä pitäisi jotenkin nää työprosessit nousta esille ja minusta lainsäädäntö ei oo mikään prosessi kenenkään työssä.”

- Pällikkö 61v.

”Musta näyttötutkinnon perusajatus on se, että se osaaminen arvioidaan niiden työprosessien kautta. Niin se on meidän tutkinnossa. En mä voi kuvitellakaan, että johtamista arvioidaan sitä kautta, että mä luen jonkun johtamiskirjan ja vastaan esseisiin. Se on ihan järjetöntä ja sä voit olla aivan onneton johtaja arjen työssä vaikka sä vastaisit kirjan esseekysymyksiin kuin hyvin.”

- Pällikkö 61v.

Lainsäädännön osaamisen tärkeyttä ei suorasanaisesti kuitenkaan kyseenalaistettu vaan tämä todettiin enemmänkin sellaiseksi osaamisalueeksi, mikä kuuluu sellaisenaan muiden tutkinnon osien sisältöjen piiriin. Tähän liittyen saatiin myös muutamia konkreettisia ja toteuttamiskelpoisiakin kehitysehdotuksia. Muutamassa kommentissa osoitettiin kyllä ymmärrystä lainsäädäntöosaamisen tarkemmalle testaamiselle, mutta näissäkään tapauksissa sille ei haluttu antaa itsenäisen tutkinnon osan arvoa.

”Tuo turvallisuuslainsäädäntö minusta ehkä sisältyy sitten turvallisuussuunnitelman tekemiseen, et kyllä siellä pitää ottaa huomioon ne lainsäädännön asiat... mun mielestä toi turvallisuuslainsäädäntökin kuuluu tohon suunnittelun sisälle, et se ois yks ammattitaitovaatimus”

- Opettaja 61v.

”et voiko kenties jonkun tutkinnon osan sisälle sit paketoita tällasen?...Jos se on luontainen osa jonkin tutkinnon osaa, niin kuinka sen sais paketoitua sinne et se on niin sanotusti pakollinen. Siis se on on sellainen erityispätevyys joka sit on oltava hyväksyty-hylätty, jotta siitä tutkinnon osasta pääsee”

- Pällikkö 53v.

”Turvallisuuslainsäädäntö niin, se tuntuu vähän semmoselta paperimaiselta... tuntuu taas hassulta tutkintoon, että joku tommonen ihan tenttitehtävä. Ja onko sitten semmonen liian paperinmakuinen tai mitenkä sen mittais sit sen lainsäädännön tuntemuksen? Mun mielestä se vois tulla kyllä tos suunnitelman yhteydessä se lainsäädäntökin kuitattua.”

- Opettaja 65v.

Turvallisuussuunnittelu oli toinen runsasta kommentointia synnyttänyt tutkinnon osa teema-haastattelujen yhteydessä. Tällä kertaa kyse ei niinkään ollut kritiikistä vaan vastaukset ilmensivät enemmänkin ymmärrystä turvallisuuteen liittyvistä asiantuntijatehtävistä. Samanlaisesti tässä nähtiin työelämänäyttöjen toteuttamisen mahdollisuus ikään kuin itsestään selvästi ja menetelmät kyseisen tutkinnon osan arvioimiseksi.

”Sehän lähtee oikeestaan siitä, että kun katotaan mitä henkilö siinä työssään tekee tai tulee tekemään, se kirjataan siihen henkilökohtaistamista koskevaan asiakirjaan toiminnan muotoon. Ei ei kirjoiteta, että turvallisuussuunnitelma vaan kirjataan, että turvallisuussuunnitelman tekeminen tolle kiinteistölle taikka tohon ympäristöön ja silloin se henkilökohtaistuu sen kautta. Silloin se on kirjoitettu toiminnan muotoon mihin mätsätään tutkintovaatimuksia, ammattitaitovaatimukseen ehkä jopa kriteeritasolle osittain, niin silloin se on toiminnan muodossa ja silloin sitä toimintaa arvioidaan erilaisilla tavoilla ja sitten koko prosessi menee niinku oikein.”

- Johtaja 54v.

”kyllä mä näkisin et turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto osoitettas sitten, että toi turvallisuussuunnittelu on hyvä, että niissä henkilö pystyy suunnittelemaan siihen organisaatioon missä se tekee tätä niin, tekemään tällaisen turvallisuusohjeistuksen tai turvallisuussuunnitelman. Sellasen mitä voi käytännössä pilotoida ja kokeilla ja sitten tietysti niissä käytännön tilanteissa mitä tulee eteen.”

- Opettaja 61v.

”Onko jotain tuotosta mitä henkilön työssä tulee tai työssä on tehtävä? Esimerkiksi suunnitelma pitää olla? Mää en niin tunne tätä alaa, mutta voishan olla, että tuossa on tuo turvallisuussuunnittelu tai tällänen, että tekee asiakkaalle jonkun turvallisuussuunnitelman jonka sitten esittää arvioijille. Ja sitten arvioijat voivat kysyä, että mitä jos tilanne olis ollut tällainen taikka se ympäristö olisi ollut tällainen, niin miten olisit tehnyt? Sitten saadaan niitä puuttuvia kriteerejä suullisesti haettua. Mää en, ite näen silleen, että se tutkinnon suorittaminen on toimintaa ja usein tota käsitetään väärin, että tuotos on se mitä arvioidaan.”

- Johtaja 54v.

Vaikka turvallisuussuunnittelusta löytyikin selvä rajapinta työelämänäyttöjen toteuttamisen mahdollistamiseksi, niin haastatteluissa nousi esiin yksi arviointiin liittyvä dilemma. Kyse on lähinnä siitä, että keskitytäänkö arvioinnissa pelkän tuotoksen arviointiin vai tuotoksen laa-

dintaprosessiin? Toisaalta kyse on taas siitä, että miten nämä molemmat puolet tulevat huomioiduksi tasapuolisesti ja miten arviointi tapahtuu konkreettisesti niissä tapauksissa joissa kyse on pitkäkestoisesta prosessista?

6 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli arvioida työelämälähtöisyyden toteutumista turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksissa. Samalla tutkittiin työelämänäyttöjen soveltuvuutta turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon suorittamiseksi. Tarkastelukulmana oli työelämälähtöisyyden tarpeellisuuden määrittely ja työelämän tarpeiden toteutumisen aste nykyisin käytössä olevien menettelytapojen yhteydessä. Tutkimuksen toissijaisena tavoitteena oli luoda hyvät puitteet tukiaineiston muodossa turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksien kehitystyölle.

Näyttötutkintojärjestelmää on tutkittu aiemmin useista eri lähtökohdista ja muutamaan otteeseen niissä on sivuttu myös turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkintoa. Ajankohtaiselle tarkastelulle oli kuitenkin tilausta, sillä turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksien arviointia koskevat tutkimukset ovat lähes viisitoista vuotta vanhoja ja ne perustuvat vanhoihin tutkinnon perusteisiin. Kun ottaa vielä huomioon sen tosiseikan, että turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon perusteet ovat nykymuodossaankin jo yli kolmetoista vuotta vanhat ja että uusien tutkinnon perusteiden laatimisesta on jo suunniteltu turvallisuusalan koulutustoimikunnassa, niin tätä toimintaa tukevalle tutkimukselle oli yhteiskunnallista tilausta.

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon suorittamiseen liittyvissä simuloituissa näyttötehtävissä on useita epäkohtia varsinkin kun niitä tarkastellaan näyttötutkintojärjestelmän periaatteiden valossa. Ensinnäkin Opetushallituksen ohjeistukset ja määräykset ohjaavat näyttötutkintotoimintaa voimakkaasti työelämänäyttöjen suuntaan. Myös näyttötutkintojärjestelmää käsittelevä lainsäädäntö on hyvin selväsanainen työelämälähtöisyyden puolestapuhuja ja tarjoaa ainoastaan poikkeustapauksissa mahdollisuuden simuloitujen oppilaitosnäyttöjen toteuttamiseen. Voidaankin perustellusti kysyä, että muodostaako turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto kokonaisuudessaan poikkeuksen vai tulisiko tutkintotilaisuuksia viedä voimakkaammin kohti työelämää? Näkemykseni mukaan jälkimmäiselle olisi sekä tarvetta että tilausta tutkinnon ammatillisen arvostuksen varmistamiseksi.

Toisaalta periaatteellisia ongelmia muodostuu myös niissä oppilaitosnäyttöihin liittyvissä menettelytavoissa, joissa näytöt toteutetaan ryhmittäin, lähes kuka tahansa voi halutessaan osallistua näyttöön ja tutkinnonsuorittajakohtaisia näyttösuunnitelmia ei juurikaan laadita

kun nämä kuitataan kaikkien osalta oppilaitokselle osoitettuun näyttötehtävään sisältyväksi (Hakkarainen 2015). Tällä tavoin tutkinnon suorittamisprosessin ensimmäinen ja samalla tärkein vaihe jää itse asiassa kokonaan tekemättä (Kuvio 7). Lisäksi näyttöjen koemainen luonne on sallinut sen, että tutkintotilaisuuksiin osallistujien lähtötasoa ei ole ollut tarvetta arvioida, mikä on samalla tarkoittanut sitä, että järjestäjän ohjauksellinen velvollisuus, niin sanottu henkilökohtaistaminen tutkintotilaisuuksissa on piiloutunut myöskin saman puolustusargumentin eli näyttötehtävän taakse (Kuvio 3). Vallitsevaa tilannetta ei voi pitää tarkoituksenmukaisena.

Mielestäni on paitsi selvää, että edellä mainitut menettelytavat eivät tue tutkinnon suorittajakohtaista yksilöllistä ohjaustapaa, niin samanaikaisesti ne ovat haitallisia myös työelämälähtöisyyden täysimääräiselle toteutumiselle. Mikäli näyttö- tai tutkintotilaisuussuunnitelmia ei laadita erikseen, niin tarkoittaa se sitä, että yksi tärkeä elementti työelämän osallisuudesta ja eri toimijoiden välisestä yhteistyöstä jää toteutumatta. Tavoitetilana kun on se, että työelämä osallistuisi tutkintotilaisuuksien suunnitteluun ja järjestämiseen yhteistyössä sekä opiskelijan että tutkinnon järjestäjän kanssa (Kuvio 6).

Lopuksi työelämälähtöisyyden toteutuminen turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon simuloituissa oppilaitosnäytöissä voidaan kyseenalaistaa myös ammattitaidon arvioimisen kontekstissa. Mikäli näyttönä arvioitava tehtävä ei vastaa täysin aitoa työelämän tehtävää, on ammattitaidon arvioinnin validiteetti kyseenalaista. Tämän mittaamiseen liittyvän ongelman on todennut myös Nobel-palkittu tutkija Daniel Kahneman omissa osaamisen arviointiin liittyvissä tutkimuksissaan.

Tämän tutkimuksen tulosten kannalta näyttötehtävien kyseenalaistaminen näkyy selvimmin tutkintotoimikuntien jäsenten haastatteluissa esiin tulleissa mielipiteissä (johtaja 54v, päällikkö 58v, johtaja 56v, päällikkö 61v, päällikkö 54v). Ennen kaikkea kirjallisia näyttökoetehtäviä pidetään näyttötutkintojärjestelmän periaatteiden vastaisina, olkoonkin, että turvallisuuslainsäädännön osalta kirjallista tehtävää pidettiin osittain myös ymmärrettävänä (kouluttaja 56v, yrittäjä 51v, päällikkö 61, opettaja 61v, päällikkö 53v, opettaja 65v).

Suuri osa haastatteluihin osallistuneista tutkintotoimikuntien jäsenistä oli sitä mieltä, että turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuudet olisi toteutettavissa työelämälähtöisesti aitojen työtehtävien yhteydessä (opettaja 61v, johtaja 54v, päällikkö 54v). Ajatukset saavat tukea myös Levin tutkimuksesta, jossa oppilaitosympäristössä järjestettäviin näyttötehtäviin osallistuneet tutkinnon suorittajat ihmettelivät sitä, miksei kyseisiä näyttöjä toteutettu ja arvioitu oikeiden työtehtävien lomassa. Ajatus oppilaitosnäytöistä siirtymisestä

kohti työelämänäyttöjä ei ole täysin vieras turvallisuusalan tutkintotoimikunnalle, mistä kertoo käynnissä oleva hanke työelämänäyttöjen pilotoinnista (Hakkarainen 2015).

Jos turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon halutaan nähdä keinona lisätä ammattitaitoa työyhteisöissä, niin tällöin työelämälähtöisyyden tulisi olla keskiössä koko tutkinnon suorittamisprosessin ajan, mukaan lukien tutkintotilaisuudet. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkintotilaisuudet tulee ohjata suoritettaviksi tutkinnon suorittajan työpaikalla normaalien työtehtävien yhteydessä. Sen sijaan jos turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon työelämälähtöisyyttä arvotetaan suppeasti lähinnä vain tutkintotodistuksen kautta esimerkiksi vartioimisliikkeen vastaavan hoitajan kelpoisuuden mahdollistajana, niin tällöin ei liene suurempaa väliä sille, että toteutetaanko tutkintotilaisuudet simuloitusti vai ei kunhan työelämä saa riittävästi tutkinnon suorittaneita. Varjopuoleksi saattaisi tosin tällöin muodostua se, että turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto profiloituisi entistä enemmän vartiointialan tutkinnoksi, mitä se kieltämättä nykyäänkin on.

6.1 Jatkotutkimuksen aiheita

Työelämänäyttöjen käyttöönotto turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnossa olisi oiva jatkotutkimuksen aihe sinällään. Siirtyminen oppilaitosnäytöistä kohti työelämänäyttöjä olisi epäilemättä iso kulttuurillinen muutos sekä turvallisuusalan tutkintojen järjestäjien että turvallisuusalan yritysten keskuudessa, joten onnistuakseen se edellyttäisi saumatonta yhteistyötä kaikkien toimijaosapuolten kesken. Käytännön tasolla siirtyminen vaatisi muun muassa tutkinnonsuorittamisprosessin uudelleen kuvaamista sekä uusien lomakepohjien suunnittelua työelämänäyttöjä varten. Monen muun erikoisammattitutkinnon kohdalla nämä on jo tehtyinä, joten pyörää ei tarvitsisi keksiä kokonaan uudestaan. Kyse on enemmänkin hyväksi todettujen käytänteiden monistamisesta ja pilotoimisesta turvallisuusalan tutkintotoimikunnan käyttöön. Selvää on se, että turvallisuusalan tutkintotoimikunta olisi keskeisessä roolissa tämän muutoksen toteuttamisessa, mutta yhtä varmaa on se, että ilman kaikkien näyttötutkintojärjestelmän toimijoiden välistä yhteistyötä se ei tule onnistumaan ainakaan parhaalla mahdollisella tavalla (Kuvio 6). Muiden alojen hyväksi todettujen työelämänäyttökäytäntöjen monistaminen turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tarpeisiin on näin ollen jopa suositeltavaa. Näyttötutkintojärjestelmä on todettu raskaan byrokraattiseksi ja useat tutkintotoimikunnat ovat tehneet pitkän päivätyön saadakseen tutkintoprosessit toimivaan muottiin ja karsittua turhan byrokratian minimiin. Olisi sääli, mikäli tällainen kokemus jätetään hyödynämättä tulevassa kehitystyössä.

Teemahaastattelujen perusteella esille nousi myös yksi odottamaton kysymysmerkki turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnosta. Kyse on turvallisuusvalvoja-nimikkeestä ja minkälaiseksi työtehtäväksi tämä yleisesti ymmärretään. Saatujen vastausten perusteella yllättävän moni yhdisti turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon perinteisiin vartiointitehtäviin ku-

ten aulapalveluun tai valvomotyöskentelyyn. Toisaalta on toki huomioitava se, että turvallisuusvalvoja viittaa implisiittisesti jonkin turvallisuuteen liittyvän asian valvontaan eivätkä esimerkit aulapalvelutehtävistä tai muista vastaavista vartiointitehtävistä ole kaukaa haettu- ja.

Väheksymättä yhtään perinteisissä vartiointitehtävissä vaadittavan ammattitaidon määrää ja laatua, herää silti kysymys siitä, että kärsiikö turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon yleinen arvostus ja tutkinnon status siitä, että siihen yhdistetään aulapalvelua tai valvomotyöskentelyä? Kysymys on perusteltu sillä aulapalvelu, valvomotoiminta ja muiden perinteisten vartiointitehtävien suorittaminen kuuluu keskeisesti sekä vartijan ammattitutkinnon että turvallisuusalan perustutkinnon sisältöön ja ammattitaitovaatimuksiin. Samojen työtehtävien arvioiminen kolmella eri tutkintotasolla ei liene tarkoituksenmukaista edes mielikuvatasolla. Lisäksi turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon kategorista statusta voi laskea myös se tosiseikka, että turvallisuusalan perustutkinnon tutkintonimikkeenä käytetään sanaa turvallisuusvalvoja.

Turvallisuusvalvojan ammattinimikkeen tarkastelussa on selvästi ainesta jatkotutkimukselle. Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto syntyi 90-luvun loppupuolella ja se linkittyi aikalauskäsitykseen yksityisen turvallisuusalan työtehtävistä. Kun tavoitteeksi on tuolloin kirjattu se, että turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon suorittaneella henkilöllä on pätevyys toimia turvallisuusalan esimies ja asiantuntijatason työtehtävissä, niin ilmentääkö turvallisuusvalvoja sanana enää nykyisin tätä aikaisempaa ajattelutapaa? Yhdistyykö turvallisuusvalvojan ammattinimike nykyään esimerkiksi vartioimisliikkeiden liikkeenjohto-, työnjohto-, suunnittelu- ja myyntitehtäviin samassa suhteessa kuin aiemmin? Epäilen vahvasti, että näin olisi ja tämä olisi otettava huomioon siinä vaiheessa kun tutkinnon perusteiden uudistustyö käynnistetään vuoden 2016 aikana. Yhtenä vaihtoehtona voisi olla koko turvallisuusalan näyttötutkintojen uudistaminen ja yhtenäistäminen samojen käsitteiden alle. Lopputuloksena voisi olla esimerkiksi turvallisuusalan perustutkinto, turvallisuusalan ammattitutkinto ja turvallisuusalan erikoisammattitutkinto nykyisten vartijan ammattitutkinnon ja turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon sijaan.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta on arvioitu perinteisesti reliabiliteetti- ja validiteetti-käsitteiden kautta. Validiteetilla tarkoitetaan yksinkertaistettuna sitä, että mittaako tutkimuksen muutajat sitä mitä niiden väitetäänkin mittaavan. Tarkastelun kohteena on tällöin muun muassa se, että miten hyvin käytetty tutkimusmenetelmä vastaa tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä. Keskeistä on myös käytettyjen mittareiden soveltuvuus tutkimuskohteeseen. (Heinonen ym. 2013, 91- 93)

Reliabiliteetti liittyy puolestaan tutkimustulosten samankaltaisuuteen eri toistokertojen yhteydessä. Tällä tarkoitetaan tutkimustulosten pysyvyyttä eli sitä, että tutkimus antaa samoja tuloksia eri mittauskerroilla. Reliabiliteetti linkittyykin tarkastelukulmansa vuoksi enemmän kvantitatiivisten tutkimusten puolelle. (Heinonen ym. 2013, 93)

Sekä reliabiliteetin että validiteetin taustalla on ajatus siitä, että tutkimuksessa tavoitellaan objektiivista todellisuutta ja totuutta. Tämän lisäksi molempien käsitteiden määrittelyssä korostuu tulosten mittaamisen merkitys, mikä puolestaan ei ole laadullisen tutkimuksen keskiössä. Hirsjärvi & Hurme ehdottavatkin luopumista mainittujen käsitteiden käyttämisestä laadullisten tutkimusten yhteydessä ainakin niiden perinteisten käsitelmäärittelyjen kautta. Esimerkiksi ihmistutkimuksissa ajatus reliabiliteetin toteutumisesta olisi riippuvainen siitä, että olosuhteet olisivat muuttumattomat, mikä on ristiriidassa sen ajatuksen kanssa, että ihmiselle on luonteenomaista ajassa tapahtuva muutos (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185-186).

Hirsjärven ja Hurmeen mukaan laadullisissa tutkimuksissa on vain hyväksyttävä se tosiseikka, että toinen tutkija voi päätyä saman tutkimuskohteen ympäriltä toisenlaiseen lopputulokseen eikä tätä saisi automaattisesti pitää toisen tutkimusmenetelmän saati tutkimuksen heikkoutena. Laadullisen tutkimuksen kohdalla validiteettia tulisikin tarkastella tapauskohtaisesti sen mukaan miten tutkittavien maailma on luokiteltu ja kuvattu ja miten uskottavasti tämä kaikki on perusteltu. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 189)

Reliabiliteetin osalta on puolestaan tunnustettava suoraan sellainen lähtökohta kuin, että haastattelut ovat heijastuksia tutkittavien ajatusmaailmoista ja ”haastattelujen tulos on aina ”seurausta haastattelijan ja haastateltavan yhteistoiminnasta.” Laadullisten tutkimusten reliabiliteetin kohdalla Hirsjärvi ja Hurme suosittelevatkin fokuoimista aineiston laatuun tutkijan toimintaan suhteutettuna. Keskiöön nousee tällöin muun muassa sellaisia kysymyksiä kuin, että onko haastattelut litteroitu asianmukaisesti, kuinka luotettavana tutkijan aineistanalyysi koetaan ja onko tutkimuksessa huomioitu kaikki käytettävissä oleva tietoaaineisto. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 189)

Edellä mainittujen tarkastelutapojen rajoissa tämän tutkimuksen validiteettia voi arvioida käytettyjen lähteiden luotettavuuden valossa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 189). Tutkintotoimikuntien jäsenet toimivat tehtävissään virkavastuulla ja heidän menettelytapansa on jälkikäteen tarkastettavissa muun muassa toimikuntien kokouspöytäkirjoista sekä heidän edustamiensa ammattialojen asiantuntijoiden lausunnoista. Näin ollen haastateltavien kommenteille on mahdollista hakea vahvistusta jälkikäteen.

Käytettyjen lähteiden luotettavuuteen liittyy haastattelujen osalta myös lähteiden kattavuus. Hirsjärven ja Hurmeen yksiselitteiden vastaus haastateltavien lukumäärän riittävydestä on

se, että haastatteluja tulisi suorittaa niin monta kuin on välttämätöntä tarvittavan tiedon saamiseksi (Hirsjärvi & Hurme 2000, 58). Kananen on puolestaan todennut, että 12-15 haastattelua olisi joissakin tapauksissa riittävä määrä. (Kananen 2010, 54). Tässä tutkimuksessa tavoiteltiin 14:sta henkilön haastattelemista, mutta haastattelu saatiin järjestettyä vain yhdentoista tutkintotoimikunnan jäsenen kanssa. Tarvittavan tiedon riittävyyden osalta tämä ei muodostanut kuitenkaan ongelmaa sillä, haastateltavien vastaukset alkoivat selvästi muistuttaa toisiaan ja näin ollen voidaan puhua saturaatiopisteen saavuttamisesta (Alasuutari 2011, 108).

Lopuksi mainittakoon epistemologisena rajoitteena muutama sana tutkijan ja tutkittavan kohteen välisestä suhteesta tutkimuksen toteuttamisen taustamotiivien selventämiseksi. Tutkijalla on pitkä, lähes kahdenkymmenen vuoden kokemus turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon parista niin opiskelijana, tutkinnon suorittajana, näyttöjen arvioijana, tutkintotilaisuuksien järjestäjänä kuin myös opettajana. Lähes yhtä monta vuotta tutkijalla on työkokemusta turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon sisällön piiriin kuuluvista työtehtävistä, joista yksitoista viimeisintä vuotta on kulunut näyttötutkintojen parissa kouluttajan tehtävissä. Näistä taustatekijöistä huolimatta, tutkija on pyrkinyt toteuttamaan tutkimuksensa objektiivisuutta tavoitellen mahdollisimman puolueettomasti ilman painavaa arvolatausta tai muuta entisyyden taakkaa.

Lähteet

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Eräsaari, R., Lindqvist, T., Mäntysaari, M., Rajavaara, M. (toim). 1999. Arviointi ja asiantuntijuus. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Heinonen, J., Keinänen, A., Paasonen, J. 2013. Turvallisuustutkimuksen tekeminen. Tallinna: AS Pakett.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Porvoo: Bookwell Oy.

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Tampere: Juvenes Print.

Kahneman, D. 2011. Thinking Fast and Slow. London: Penguin Books Limited.

Kangasniemi, M. 2013. Näyttötutkintojen tuottavuus- ja palkkavaikutukset. Helsinki: Kirjapaino Jaarli.

Laiho, I. 2001. Ammattimies on ammattimies. Näyttötutkinnot ammattitaidon mittaajana tekniikan aloilla. Tampereen yliopiston ammattikasvatuksen tutkimus ja koulutuskeskuksen sekä Hämeen ammattikorkeakoulun yhteisjulkaisu D:142. Hämeenlinna: Saarijärven Offset Oy.

Ojasalo, K., Moilanen, T., Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Opetushallitus 2014. Näkökulmia henkilökohtaistamiseen. Onnistumisen edellytyksiä ja hyviä käytäntöjä. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Raivola, R., Heikkinen, A., Kauppi A., Nuotio, P., Oulasvirta, L., Rinne, R., Knubb-Manninen, G., Silvennoinen, H., Vaahtera, K. 2007. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisu 26: Aikuisen näyttötutkintojärjestelmän toimivuus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Ruohotie, P. 2000. Työssäoppimisen haasteet ammattikasvatukselle. Hämeenlinna: Kirjapaino Saarijärven Offset Oy.

Ruohotie, P. & Honka, J. 2003. Ammatillinen huippuosaaminen. Kompetenssitutkimusten avaama näkökulma huippuosaamiseen, sen kehittämiseen ja johtamiseen. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Sinkkonen, J. 2014. Työelämää kehittämässä. AKKL ry. ammatillisen aikuiskoulutuksen puolesta puhujana. Vantaa: Tikkurilan Paino Oy.

Tikkanen, S., Aapio, L., Kaarnalehto, A., Kammonen, L., Laitinen, J., Mikkonen, J., Pisto, M.-H. 2008. Ammattina turvallisuus. Porvoo: WSOY.

Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2009. Ammattikorkeakoulutuksen työelämälähtöisyyden kehittäminen. Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus (41/54/08). Helsinki: Edita Prima Oy.

Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2011. Koulutus- ja työvoimatarpeiden ennakointi, mitoitus ja kohdentaminen. Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 222/2011. Helsinki: Edita Prima Oy.

Viinamäki, L. & Selkälä, A. (toim.) 2015. 20 vuotta suomalaista näyttötutkintojärjestelmää. Teoksessa Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2015:2. Näyttötutkintojärjestelmä 20 vuotta. Historia ja vaikuttavuus. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Voorhees, R. A. 2001. Competency-Based learning models: A necessary future. Teoksessa R. Voorhees (Ed.), Measuring What Matters: Competency-Based Learning Models in Higher Education. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Sähköiset lähteet

Kangasniemi, M., Lilja, R., Savaja, E. 2011. Näyttö ratkaisee? Tutkimus näyttötutkintojen työelämävaikutuksista teknologiateollisuudessa. Palkansaaajien tutkimuslaitoksen julkaisuja. Saatavilla www-muodossa: <http://www.labour.fi/tutkimusjulkaisut/raportit/raportti20.pdf>

Opetushallitus. 2015 a. Näyttötutkinto-opas 2015. Saatavilla www-muodossa: http://www.oph.fi/download/168589_nayttotutkinto-opas_2015.pdf

Opetushallitus. 2015 b. Arvioinnin opas 2015. Saatavilla www-muodossa: http://www.oph.fi/download/168848_arvioinnin_opas_2015.pdf

Opetushallitus 2006. Henkilökohtaistamismääräys 2006. 43/011/2006. Saatavilla www-muodossa: http://www.oph.fi/download/47428_nayttotutkinnot_Henkilokohtaistaminen.pdf

Opetushallitus 2003. Näyttötutkinnon perusteet. Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto 2003. 21/011/2003. Saatavilla www-muodossa: http://www.oph.fi/download/111141_turvallisuusvalvoja_erikoisammattitutkinto.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2014. Näyttötutkintojärjestelmän kehittämistyöryhmän väliraportti. Saatavilla www-muodossa: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/nxyttxtutkintojxrjestelm/vxlriraportti.pdf

Työvoimatoimisto 2005. Kokooma. Turvallisuus- ja suojelualan koulutusmahdollisuuksia. Saatavilla www-muodossa: <http://peda.net/en/portal/ahtari/opo/tyokkari/tyokkari>

Veki, M. 2015. Näyttötutkinnot ja työelämäyhteistyö näyttötutkintomestariopiskelijoiden kuvaamana. Kasvatustieteiden Pro gradu-tutkielma. Lapin Yliopisto. Saatavilla www-muodossa: <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62060/Veki.Meriti.pdf?sequence=2>

Virtanen, V., Postareff, L., Hailikari, T. 2015. Millainen arviointi tukee elinikäistä oppimista? Yliopistopedagogiikka-lehti. Verkkojulkaisu 27.3.2015. Saatavilla osoitteessa: <http://lehti.yliopistopedagogiikka.fi/2015/03/27/millainen-arviointi-tukee-elinikaista-oppimista/>

Julkaisemattomat lähteet

Hakkarainen, T. 2015. Turvallisuusalan tutkintotoimikunnan jäsenen haastattelu 6.10.2015. Amiedu. Helsinki.

Vento, R. 2015. Tiedoksianto turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon tutkintosuoritusten ja osatutkintosuoritusten lukumääristä 23.9.2015. S-posti. Tilastokeskus. Helsinki.

Kuviot

Kuvio 1: Suomen koulutus- ja tutkintojärjestelmä	11
Kuvio 2: Työelämän tarpeet näyttötutkinnoissa.....	14
Kuvio 3: Koulutuksen järjestäjän velvollisuudet tutkintotilaisuuksiin ohjaamisessa	16
Kuvio 4: Konseptuaalisen oppimisen malli osaamisen arvioinnissa	18
Kuvio 5: Kompetenssi ja kvalifikaatiot suhteessa työelämälähtöisyyteen.....	25
Kuvio 6: Näyttötutkintojärjestelmän toimijoiden väliset vaikutussuhteet.....	35
Kuvio 7: Tutkinnon suorittamisprosessin vaiheet	36

Taulukot

Taulukko 1: Haastateltujen henkilöiden kokemus näyttötutkinnoista	32
---	----

Liitteet

Liite 1 Teemahaastattelun kysymykset	60
Liite 2 Teemahaastatteluun osallistuneet.....	61

Liite 1 Teemahaastattelun kysymykset

Taustamuuttajat

1. Nimi ___
2. Sukupuoli ___
3. Koulutus ___
4. Asuinpaikka ___
5. Siviilisääty ___
6. Ikä ___
7. Työtehtävä ___

Taustakysymykset

8. Työkokemuksesi vuosina edustamaltasi alalta.
9. Kuinka monta vuotta olet ollut tekemisissä näyttötutkintojen parissa?
10. Minkä tutkinnon tutkintotoimikuntaan sinä kuulut?
11. Kuinka monta vuotta olet toiminut tutkintotoimikunnassa?
12. Ketä edustat tutkintotoimikunnassa?

Teemakysymykset

13. Miten hyvin sinun mielestäsi edustamasi erikoisammattitutkinto vastaa tutkintona työelämän tarpeisiin?
14. Kuvaile vaiheittain edustamasi tutkintotoimikunnan tehtävät yksittäisen opiskelijan tutkinnon suorittamisen aikana
15. Mitä dokumentteja tutkintotoimikunnalle toimitetaan tarkastettavaksi yksittäisen tutkinnonsuorittajan kohdalta
16. Onko koulutuksen järjestäjillä vielä jotain muita tiedonantovelvollisuuksia tutkintotoimikunnalle
17. Onko sinun mielestäsi käytössä olevat näyttölomakkeet nykyisellään toimivia?
18. Miten sinä kehittäisit nykyisin käytössä olevia menettelytapoja tutkinnon suorittamiseen liittyen edustamasi tutkinnon kohdalla?
19. Miten sinun mielestäsi turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinnon näytöt tulisi organisoida

Liite 2 Teemahaastatteluun osallistuneet henkilöt

Työnantajan edustajat:

Päällikkö 53v. Haastattelu 12.10. klo 12

Päällikkö 54v. Haastattelu 28.9. klo 8.30

Johtaja 54v. Haastattelu 18.9. klo 8

Johtaja 56v. Haastattelu 23.9. klo 15.30

Johtaja 62v. Haastattelu 29.9. klo 13.30

Työntekijöiden edustajat:

Päällikkö 58v. Haastattelu 11.9. klo 8

Opetusalan edustajat:

Kouluttaja 56v. Haastattelu 21.9. klo 14.30

Opettaja 61v. Haastattelu 5.10. klo 8.30

Opettaja 65v. Haastattelu 22.9. klo 9

Päällikkö 61v. Haastattelu 14.9. klo 10

Yksityisten ammatinharjoittajien edustajat:

Yrittäjä 51v. Haastattelu 22.9. klo 12